

Kjersti Nordgård Mitacek

Vi må snakke om kroppslige endringer, men vi må også snakke om nakenbilder.

En kvalitativ undersøkelse om naturfagslærere og helsesykepleiere sine erfaringer og refleksjoner om seksualitetsundervisning på mellomtrinnet.

Universitetet i Sørøst-Norge

Fakultetet for humaniora, idrett og utdanningsvitenskap

Institutt for matematikk og Naturfag

Postboks 235

3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

©Kjersti Nordgård Mitacek

Denne avhandlingen representerer 45 Studiepoeng

Forord

Det siste punktet settes snart for denne mastergradsavhandlingen, og en ny hverdag er på trappene. Fem fine år ved Universitetet i Sørøst-Norge er ferdig og jeg ser tilbake på en tid med mange fine forelesninger og gode diskusjoner, både med foreleserne og medstudentene. Dette siste året med mastergradsarbeid har vært litt slitsomt, men jeg tror det minst har vært like slitsomt for de rundt meg her hjemme. Takk skal dere ha Jan, Maren og Mette. Takk til dere jentene, for deres forståelse for at mamma har måtte bruke tiden på skole, når dere egentlig ville gjøre noe annet. Takk til Jan, for din tålmodighet og. Alltid støttende, om jeg er litt lei, og alltid hjelpsom om de er noe jeg har glemt å gjøre, fordi jeg har sittet opptatt med mitt. Takk for at dere har tålt arbeidsbordet mitt.

Takk til mamma og svigermor for oppmuntring og heiarop.

En takk til medstudenter ved USN, for at dere har tatt dere tid til en digital lunsj, når jeg har hatt behov for en skravlepause.

Sist, men ikke mindre viktig, takk til veilederen min Silje Kittilsen, som har lost meg gjennom dette året. Dine tilbakemeldinger har vært nyttige. Takk for at du har tatt deg tid, når jeg har stått litt fast, med å finne den manglende brikken i puslespillet.

Nittedal, mai, 2023

Kjersti Nordgård Mitacek

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse	4
Sammendrag	6
Innledning	8
1. Teori.....	10
1.1 Seksualitet og seksualitetsundervisning	10
1.2 Perspektiver på skole, utdanning og undervisning	10
1.3 Formålet med utdanning, seksualitetsundervisning og lærerens rolle.....	12
2. Norsk seksualitetsundervisning i et historisk perspektiv	14
2.1 Dagens læreplan og seksualitetsundervisningens plass	14
3. Didaktiske valg	18
3.1 Seksualitetsundervisningens tilnærminger og kategorier	18
4. Tverrfaglig arbeid om seksualitet og folkehelse og livsmestring	20
4.1 Skolehelsetjenesten	22
5. Digital påvirkning	22
5.1 Undervisning om pornografi	23
6. Tidligere forskning og studier om seksualitetsundervisningen.....	24
5.1 Erfaringer blant elever og lærer om seksualitetsundervisningen.....	24
5.2 Studier om tverrfaglig samarbeid	25
5.3 Studier om pornografi og sosiale medier.....	28
6. Metode	29
6.1 Rekrutteringsprosessen og utvalg.....	30
6.2 Datainnsamling.....	31
6.3 Dataanalyse	32
6.4 Gyldighet i forskningen	33
6.5 Mulige feilkilder.....	35
6.6 Forskningsetiske spørsmål	36
7. Resultater	36
7.1 Undervisningsorganisering og samarbeid.....	37
7.2 Rammer, kontekst og relevans	40
7.3 Undervisningens målsetninger og innhold	43

7.4 Digital hverdag- en ny tid	46
8. Diskusjon.....	48
8.1 Seksualitetsundervisningens organisering.....	48
8.2 Seksualitetsundervisningens målsetninger og undervisningsvalg.....	51
8.3 En digital hverdag og dens betydning for seksualitetsundervisningen	53
8.4 Hva nå ute i skolen?	54
8.5. Avslutning og sammendrag av hovedfunn.....	55
8.6 Hovedfunn.....	55
8.7 Videre forskning	57
Bibliografi	58
Vedlegg 1 Godkjenning fra NSD.....	66
Vedlegg 2 samtykkeskjema	69
Vedlegg 3 intervjuguide helsesykepleier	73
Vedlegg 4: Intervjuguide naturfagslærer	75

Sammendrag

Denne studien tar utgangspunkt i at seksualitetsundervisningen er forankret i alle deler av læreplanen (Utdanningsdirektoratet, 2020) og at dette er et tema som interesserer meg personlig. Barn og unge som vokser opp nå bruker mye tid online, både på internett, men også på sosiale medier. Helseesykepleier skal delta i skolens seksualitetsundervisning (Helsedirektoratet, 2017) og i læreplanen i naturfag (Kunnskapsdepartementet, 2020) er det kompetansemål som omhandler både teknologi og seksualitet. På bakgrunn av dette er det gjennomført en studie der problemstillingen «Hvilke erfaringer og refleksjoner har et utvalg helseesykepleiere og naturfagslærere om seksualitetsundervisning på mellomtrinnet etter innføringen av LK20?» Dette ønsker jeg å besvare via tre forskningsspørsmål

Forskningsspørsmål 1. Hvordan reflekterer helseesykepleiere og naturfagslærere om samarbeid og organisering av seksualitetsundervisningen?

Forskningsspørsmål 2. Hva slags innhold og målsetninger vektlegger de to yrkesgruppene i seksualitetsundervisningen?

Forskningsspørsmål 3. Hvordan opplever de at barn og unges medievaner påvirker seksualitetsundervisningen?

Datainnsamlingen har blitt gjennomført via semistrukturerte intervjuer av helseesykepleiere og naturfagslærere på mellomtrinnet. Resultatene i denne studien viser at både lærer og helseesykepleiere bidrar inn i seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet, men ikke samtidig. Det er heller ikke noe formelt samarbeid internt på skolene om innholdet i undervisningen. Helseesykepleierne ønsker dette mer enn lærerne. Det virker som det er en tradisjon at naturfagslærerne har sin seksualitetsundervisning på 5.trinn og helseesykepleierne har pubertetsgrupper på 6.trinn. Lærerne i denne studien mener selv de har god kompetanse om seksualitetsundervisningens temaer og de er komfortable med å gjennomføre undervisningen. Tidligere studiet viser derimot at kompetanse blant lærerne i seksualitetsundervisningen er et problem (Stubberud Et.al, 2017; Goldschmidt-Gjærløw, 2022) og det at lærerne velger bort å undervise i seksualitet fordi det oppfattes ubehagelig å snakke om seksualitet med elevene (Duffy et.al, 2013, Mason 2010). I denne studien fremhever lærerne at de oppfatter seksualitetsundervisningen som nyttig for elevene og derfor bruker mye tid på å undervise om seksualitet når anledningen byr seg, enten ved at det er noe elevene lurer på, eller om det er på grunn av en hendelse mellom elevene.

Temaene som snakkes om i seksualitetsundervisningen er i hovedsak kroppslige endringer i puberteten både hos lærerne og helsesykepleierne, men det er også temaer innenfor identitet, forebygging og det å kunne ta gode valg for seg selv og de rundt seg. Støle-Nilsen (2017; 2022 ss.19-20) beskriver dette som temaer innenfor en helhetlig seksualitetsundervisning. Lærerne har en dreining mot å undervise om anatomi og de synlige endringene i kroppen, mens helsesykepleierne har et fokus som rettes mot den seksuelle kroppen i tillegg til de kroppslige endringene. De trekker også frem gleden og lysten knyttet til seksualitet, noe som har blitt etterlyst i seksualitetsundervisningen (Owens Et.al, 2012). Helsesykepleierne underviser også mer om hvordan elevene skal kunne hjelpe seg selv om det er noe de har spørsmål om, eller om det er noe som butrer i livet. Dette kan være veiledning om sikre kilder, eller det å fremsnakke viktigheten i det å ikke stå alene med ting, det å snakke med en de stoler på. Naturfagslærerne trekker frem at det må undervises på forskjellige måter, både en planlagt og en spontan som responderer på hendelser eller innspill der og da fra elevene. Dette sammenfaller med Støle-Nilsen (2022 ss.153-165) sine kategorier av seksualitetsundervisningen.

Den digitale hverdagen bidrar til utfordringer i undervisningen fordi det krever en egen kompetanse blant barn og unge i det å kunne navigere på nettet, både i informasjonssøk og i samhandling med andre. Utfordringer med ungdomskulturen og bruk av digitale medier inklusive spredning av nakenbilder trekkes frem av helsesykepleierne som en reell utfordring på mellomtrinnet. Dette kan føre til at elevene som utsettes for dette kan få problemer med sin psykiske helse. Begge yrkesgrupper snakker om pornopåvirkning blant elevene. Dette registreres via en ikke aldersadekvat adferd blant noen elever og et seksualisert språkbruk i elevgruppa. For å møte elevene på dette området av seksualitetsundervisningen er det viktig for både lærerne og helsesykepleierne å innta en ikke dømmende holdning, tørre å snakke med barna om sensitive tema (Mason 2010) og undervise for digital dømmekraft (Medietilsynet 2021).

Innledning

Seksuell helse og seksualitet er tema som er aktuelle både i et globalt perspektiv og et individuelt perspektiv. Verdens helseorganisasjon arbeider for å sikre alle mennesker retten til en god helse (WHO, 2010) og innenfor god helse ligger også en god seksuell helse. Landers og Kapadia (2020) beskriver at sunn seksuell helse ikke kun handler om fravær av seksuelt overførbare sykdommer og forhindring av overgrep, men at det også handler om lyst, glede og tilfredsstillelse. Regjeringens Strategi for seksuell helse (2017–2022) beskriver at «...seksualitet er en fantastisk kraft som kan gi god helse og høy livskvalitet. Når du er ung eller gammel. Når du er frisk eller syk» (Helse og omsorgsdepartementet, 2017).

Skolen har en viktig rolle i det å legge til rette for en sunn seksualitet via sin seksualitetsundervisning. Målsetningen for skolens seksualitetsundervisning blir beskrevet av helsedirektoratet som det:

«...å ruste barn og unge til å møte fremtiden. Skolen skal bidra til å gi elevene en bevissthet om egne holdninger. Elevene skal utvikle god dømmekraft og aksept for andre mennesker. Gjennom dette får de muligheten til å ta ansvarlige valg i livene sine, slik at de kan møte verden med en trygg identitet» (Helsedirektoratet, 2020).

UNESCO (2018) beskriver, i sine retningslinjer for seksualitetsundervisning, at undervisningen skal være alderstilpasset og inneholde opplæring i fakta, ferdigheter og holdninger slik at unge kan ivareta en god helse nå og videre i livet. Støle-Nilsen (2022) beskriver at en helhetlig seksualundervisning skal bidra til elevenes seksuelle danning og bør inneholde fakta om kroppen, forebygging av graviditet, sykdom og overgrep, seksuell glede, identitet, menneskerettigheter, omsorg, eller å lære om seksuelt mangfold.

«For at skolegangen skal bidra til elevenes mestring av livet, som privatpersoner, samfunnsborgere og yrkesutøvere, må skolen legge til rette for at de utvikler en dyp forståelse av det de lærer innenfor fag og på tvers av fag.» (NOU 2015:8)

Seksualitetsundervisningen i skolen er et tverrfaglig tema som er forankret i overordnet del av læreplanen og i læreplaner for fag. Selv om seksualitetsundervisning er forankret i hele læreplanen finnes det ikke retningslinjer for hvordan lærere og skoler skal organisere seksualitetsundervisning (Støle- Nilsen, 2017).

Studier viser at lærerne kan føle seg ukomfortable med å holde seksualitetsundervisning (Mason, 2010) og lærerne opplever at de mangler bakgrunnskunnskaper (Stubberud Et.al 2017). Elevene på sin side synes at undervisningen er

for dårlig, for få temaer og for sjelden (Sex og samfunn, 2021). Engasjementet rundt seksualitet strekker seg utover forskningsfeltet og et søk på «meninger om seksualundervisningen», under arbeidet med denne oppgaven, frembrakte eksempelvis 112 000 treff (Google,2023). Oppsummert retter engasjementet seg mot at det må skje en endring. Noen av artiklene eller innleggene handler om at seksualundervisningen er for dårlig (Hartvigsen, 2022), den er tilfeldig (Ertesvåg, 2023), det er for få tema (Rønning, 2022), det brukes for lite tid (Eriksen, 2005) og at det er oppfattes kleint for elever å ha lærere som ikke er komfortable med å undervise om emnet (Bolstad, u.d). Eksemplene vist her er publisert fra 2005-2023, noe som viser at engasjementet rundt seksualitetsundervisningen har hatt varighet over en lang periode.

Samfunnsdebattant Malin Ali skriver i Dagbladet at «Seksualundervisningen må styrkes» (2023), og løfter med dette at vi lever i en digital tid slik at også digital påvirkning må på timeplanen innenfor seksualundervisningen.

99% av 12-åringer i Norge bruker sosiale medier og av disse har 90% egen bruker og 12-åringer med egen bruker har økt med 6% i forhold til samme undersøkelse i 2020 (Medietilsynet, 2022, s. 6). Berggrav (2020) skriver i sin rapport «Et skada bilde av hva sex er» at rundt halvparten av norske 13-18-åringer har sett porno på nettet, og av disse så 57 prosent porno første gang før de fylte 13 år, det samme året som elevene går ut av barneskolen.

Med bakgrunn i forskningsfunn om erfaringer med seksualitetsundervisningen, de mange medieoppslagene, norske barns økende bruk av digitale medier og innføringen av ny læreplan har jeg gjennomført min studie med utgangspunkt i denne problemstillingen:

«Hvilke erfaringer og refleksjoner har et utvalg helsesykepleiere og naturfagslærere om seksualitetsundervisning på mellomtrinnet etter innføringen av LK20?»

med følgende forskningsspørsmål:

Forskningsspørsmål 1. Hvordan reflekterer helsesykepleiere og naturfagslærere om samarbeid og organisering av seksualitetsundervisningen?

Forskningsspørsmål 2. Hva slags innhold og målsetninger vektlegger de to yrkesgruppene i seksualitetsundervisningen?

Forskningsspørsmål 3. Hvordan opplever de at barn og unges medievaner påvirker seksualitetsundervisningen?

1. Teori

1.1 Seksualitet og seksualitetsundervisning

Vildalen (2014, s. 19) beskriver at seksualitet som begrep oppstod på 1700-tallets Europa for å bekjempe umoral. Den rette seksualiteten var samleie innenfor ekteskap med mål om nye avkom. Seksualitet som ikke førte til barn, ble ikke sett på som seksualitet. Siden 1700-tallet har samfunnet endret seg i epoker om hvordan man ser på seksualitet, og undervisning innenfor seksualitet har endret seg deretter.

Støle-Nilsen definerer i boken «Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen» (2022, s. 17) seksualitetsundervisning som all undervisning som omhandler seksualitetsrelaterte tema. Med dette begrepet trekkes det frem at det ligger en bred forståelse av seksuell helse til grunn for seksualitetsundervisningen. Støle-Nilsen (2022, s. 18) beskriver at det må ses helhetlig på undervisning om seksualitet i motsetning til den praksisen som har vært, og delvis er, i Norsk skole hvor fokuset er på å unngå risiko ved å sette søkelys på enkelte sider av seksualiteten. Dette har ofte handlet om reproduksjon, prevensjon, seksuelt overførbare sykdommer og gjerne i sammenheng med hvordan man skal forhindre å bli gravid eller å få en kjønnssykdom. Kontula, referert i Støle-Nilsen (s.19) beskriver at det å se helhetlig på undervisningen består i å se på seksuell og personlig utvikling slik at unge mennesker kan få leve ut sin seksualitet på en tilfredsstillende og trygg måte.

Derfor vil jeg i hele denne oppgaven benytte meg av begrepet seksualitetsundervisning som et begrep om all undervisning som omhandler seksualitet- seksual- og pubertetsundervisning i skolen.

1.2 Perspektiver på skole, utdanning og undervisning

Ifølge Postholm og Jacobsen (2018, s. 36) kan en skole ses på, på flere måter. Det kan ses på via skolens kjernevirksomhet som er det innerste og det mest essensielle ved hverdagen i skolen, opplæringssituasjonen og relasjon mellom lærer og elev. Det neste nivået er å se på hvordan skolen er organisert. Dette handler om rammene rundt hverdagen, både skolebygget og uteområder samt hvordan de ansatte ved skolen er organisert seg imellom. Til det ytterste nivået som handler om hvordan føringer fra myndigheter styrer innholdet i skolen som en samfunnsinstitusjon.

Det første perspektivet handler om skolens kjernevirksomhet. Dette er forholdet mellom lærer og elever og hvordan lærere formidler kunnskap og hjelper elevene til å tilegne seg dette på best mulig måte. Dette krever faglige kunnskaper fra læreren, men også prosesskunnskap om

hvordan samhandlingen elev-elev og lærer- elev fungerer. Dette krever innsikt i pedagogikk og didaktikk slik at formidlingen av kunnskap til forskjellige gruppe elever blir best mulig (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 29)

Det andre perspektivet forteller om skolen som en organisasjon. Skolen består av fysiske strukturer som bygninger og uformelle strukturer som organisasjonskultur (Postholm & Jacobsen, 2018, p. 30). Internt på alle skoler er det en organisasjonskultur som implisitt sier noe om hvilket syn de ansatte har på kunnskapsdeling og samarbeid. Autonom profesjonskultur speiler det som Postholm og Jacobsen (2018, s. 32) definerer som en antagelse om at det er læreren selv er den beste til å tilpasse undervisning til sine elever. Motsatsen til dette er en samarbeidende profesjonskultur som viser til at den enkelte læreren ikke har nok kunnskap alene, men er avhengig av et samarbeid på tvers av fag og i team eller grupper om undervisningen.

Det tredje perspektivet Postholm og Jacobsen ser på skolen er skolen som en samfunnsinstitusjon (2018, s. 33) Med å se via denne vinklingen kan man se på skolen som en del av den norske velferdsstaten. Dette gjør at den norske skolen er sentral inn i det politiske systemet fordi alt som skjer i skolen er underlagt norsk lov, forskrifter om læreplaner som har sitt utspring fra Norske offentlige utredninger og stortingsmeldinger (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 33).

Goldschmidt-Gjerløw Et.al ser på undervisning som etisk, normativt og politisk anliggende (2022, ss. 22-23). Det etiske ansvaret som lærere har, ligger både i å ha ansvar for innholdet i skolehverdagen og for relasjonen til elevene. Det normative og det politiske handler om hva formålet for utdanningen er og hva som er ønsket kompetanse for elevene og sitte igjen med etter endt skolegang. Skaalvik og Skaalvik (2018, s. 27) beskriver at skolen har en tradisjon for å undervise om «kunnskap i lukkede rom». Med dette mener de at det er liten tradisjon for å sette faktakunnskap i meningsfulle sammenhenger. For at elevene skal få forståelse og innsikt trenger de å anvende fakta og prosesskunnskaper slik at valg elevene gjør er gjennomtenkt og begrunnet (s. 28). Begrunnede valg tatt av elevene kan knyttes til at de har hatt muligheter til å tilegne seg dybdelæring, læring som gir en dypere forståelse av innholdet (Skaalvik & Skaalvik , 2018, s. 78). Ved at man har fått en dypere forståelse av innholdet vil det også være muligheter for elevene og bruke og overføre disse kunnskapene i nye situasjoner eller mellom fag.

1.3 Formålet med utdanning, seksualitetsundervisning og lærerens rolle

Biesta (2009, ss. 39-40) beskriver utdanningsformål til å ha tre funksjoner. Dette er kvalifikasjon, sosialisering og subjektivering. Den første funksjonen, kvalifikasjon handler om at elever skal tilegne seg fakta og kunnskaper. Dette kan handle om spesifikke kunnskaper som ruster dem for et spesielt arbeid, en spesiell teknikk, eller grunnleggende ferdigheter. I seksualitetsundervisningen kan dette for eksempel handle om faktakunnskaper om kroppslige endringer i puberteten, og det kan handle om lesing eller skriving. Denne kvalifiserende funksjonen er utdanningens hovedfunksjon og en av hovedgrunnene til at det er statlig offentlig skole for alle. Denne funksjonen er direkte koblet til økonomiske forhold og bidrar til den totale arbeidsstyrken i et land. Hvilke kunnskaper et lands samlede befolkning trenger for å kunne bidra til økt økonomisk vekst i landet er flytende og vil følge samfunnstrender og teknologiske fremskritt. Grunnleggende ferdigheter om livet handler om å tilegne seg kunnskaper som gjør at man kan leve et godt og selvstendig liv (Biesta, 2009).

Den andre funksjonen Biesta (2009, ss. 39-41) trekker frem er sosialisering. Når eleven er på skolen, er de del av flere sosiale enheter eller grupper. Disse gruppene representerer kulturelle og politiske normer som er gjeldende for den konteksten de utspiller seg i. Dette kan være det å være en del av elevgruppa, det å forholde seg til ansatte på skolen, eller å forholde seg til skolens regler og normer. Det å være del av en skolekontekst betyr også å være del av de kulturelle og de politiske normene som er gjeldende via for eksempel læreplanene. Læreplanen har grunnleggende menneskerettigheter som verdier og derfor må seksualitetsundervisningen speile disse.

Den tredje funksjonen Biesta nevner er subjektivering. Dette går ut på å utvikle seg til et selvstendig menneske, en autonom elevrolle uavhengig av de normer som er gjeldende. Dette kan ses på som det motsatte av sosialiseringsfunksjonen. Dette handler som å bli seg selv i møtet med andre ved å møte andre med et kritisk blikk. I seksualitetsundervisningen kan dette handle om å stille seg kritisk til normer i samfunnet som for eksempel innholdet i en kjernefamilie. Biesta (2009) spesifiserer at alle disse tre funksjonene må ses i sammenheng for å oppnå formålet med utdanningen.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, beskriver at formålet med seksualitetsundervisningen er å utruste barn og unge med kunnskap, ferdigheter, verdier og holdninger slik at god helse kan opprettholdes. Seksualitetsundervisningen har også et formål om å bidra til økt selvfølelse, slik at det kan utvikles sunne forhold til andre mennesker både i

seksuelle og sosiale forhold. Barn og unge skal være bevisst på hvordan deres valg påvirker sine og andres liv. Gjennom undervisningen skal de tilegne seg kunnskaper slik at deres egne rettigheter er forstått og kan ivaretas i et livslangt perspektiv (UNESCO, 2018)

Sex Education Collaborative beskriver seksualitetsundervisningens målsetning som å hjelpe unge mennesker å lære om seksualitet slik at de kan bli voksne med god seksuell helse. Videre beskrives lærerens rolle i det å undervise i og om seksualitet som annerledes enn det å undervise i andre temaer i undervisningen. I denne formen for undervisning må lærerne forholde seg til forskjellige synspunkter og erfaringer fra elevene. Samtidig er det viktig at temaer ikke blir skambelagt eller at det formidles en dømmende holdning. For å kunne føle seg komfortabel i lærerrollen er det viktig at den som holder undervisningen har god kunnskap om det å undervise om og i seksualitet, og at de har tid nok (Sex Education Collaborative, 2020)

European Expert Group on Sexuality Education (2016, s. 428) skriver at seksualitetsundervisningen trenger å tilpasse seg globalisering og digital utvikling. I de siste tiårene har globalisering ført til at befolkningsgrupper flytter på seg og dette har ført til at det blir flere mennesker med forskjellig kulturell og religiøs bakgrunn i et samfunn. Samtidig er det en endring i den teknologiske utviklingen med internett og mobiltelefoner noe som igjen fører til lettere tilgjengelighet av blant annet digital pornografi.

Regjeringen beskriver at målet for seksualundervisningen i skolen er «å sikre barn og unge kunnskap og kompetanse om kropp, grenser, seksualitet og seksuell helse» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 18) Ved å gi undervisning tidlig nok vil elevene ha kunnskapen før de havner i situasjoner der de har bruk for den (s. 16). Helse- og omsorgsdepartementet (2017, s. 7) beskriver at god helse handler om mer enn fravær av sykdom. Det handler også om hvordan vi mestrer utfordringene hverdagen og livet gir oss.

«Blant personlige ressurser som påvirker vår helse, er vår seksualitet og vårt forhold til denne. Seksuell helse kan defineres som fysisk, mentalt og sosialt velvære relatert til seksualitet. God seksuell helse er en ressurs og beskyttelsesfaktor som fremmer livskvalitet og mestringsferdigheter. Seksualitet omfatter følelser, tanker og handlinger, i tillegg til det fysiologiske og fysiske.» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 7)

Støle-Nilsen (2022, ss. 18-22) beskriver at seksualitetsundervisningen skal bidra til at barn og unge tilegner seg kunnskap om seksualitet for å utvikle seg til selvstendige individer med gode liv. For å få til dette kreves det en helhetlig tilnærming til temaer, men også en helhetlig

tilnærming blant ansatte i skolen. Hver enkelt lærer og skolehelsetjenesten skal være involvert med forskjellige roller inn i undervisningen. Innenfor seksualitetsundervisningen er det ifølge Goldschmidt-Gjerløw Et.al (2022, s. 16) det aller viktigste for elevene at læreren har faglige kunnskaper om tematikken det skal snakkes om, samtidig som lærerne snakker vanlig om seksualitet. Disse to faktorene er med på å legge til rette for at det blir trygt og normalisert for eleven å snakke og delta i seksualitetsundervisningen.

2. Norsk seksualitetsundervisning i et historisk perspektiv

Støle-Nilsen (2022, ss. 28-32) beskriver seksualitetsundervisningen som et område myndigheter har forsøkt å påvirke via skolens retningslinjer. Med dette menes at seksualitetsundervisningen er et uttrykk for disiplinering via det statlige mandatet skolene har. Fra 1500- tallet og til midten av 1900-tallet var kirkens makt sterk og rammer for hvilke lover og regler som var gjeldende ble styrt av kirken. I etterkrigstiden ble kirkens rolle i skolen gradvis redusert, og tanken om å utvikle et samhold i befolkningen ble sett på som det viktigste i samfunnet. På slutten av 1900-tallet endret normene seg for familiesituasjonen og med dette endret også synet på seksualitet seg. Homofili var ikke lenger en diagnose og det ble ønsket en seksualitetsundervisning som omhandlet et positivt syn på onani, prevensjon, sex for ekteskap og legning.

Røthing og Svendsen har skrevet om seksualitetsundervisningens historie i norske læreplaner. De forteller at i 1939 kom læreplanen med mål i naturfag om forplantning og hovedhensikten var folkeopplysning. Fra 1950 ble det undervist om seksualitet i forbindelse med fremtidige kjønnsroller som at forplantning kobles sammen med hjemmet og samfunnsansvar. I læreplanen fra 1974 ble prevensjon inkludert med informasjon om hva det er. Læreplanen M87 inkluderer homofili sammen med forelskelse og likestilles med forelskelse. Opplysningsansvaret til skolen lå fortsatt på forplantningslære. Læreplanen L97 blir homofilt og partnerskap sidestilt, og elever skal få veiledning i bruk av prevensjonsmidler. Kunnskapsløftet 2006 erstatter begrepene homofili og med seksuell orientering. Dette utvider rammene for hva samliv er, og hva seksualitet er (Røthing & Svendsen, 2019, ss. 75-87)

2.1 Dagens læreplan og seksualitetsundervisningens plass

Høsten 2020 ble det tatt i bruk ny læreplan, Læreplanverket Kunnskapsløftet LK20. LK20 er delt inn i tre deler. Den overordnede delen utdyper verdigrunnlaget i opplæringslovens formålsparagraf og de overordnede prinsippene for grunnopplæringen. Den består av fire kapitler, formålet med opplæringen, opplæringens verdigrunnlag, prinsipper for læring,

utvikling og danning og prinsipper for skolens praksis. Del to viser oversikt over fag og timefordeling. Den siste delen, læreplanene for fag, beskriver fagenes innhold og mål. Hele læreplanverket må ses i sammenheng og danner grunnlaget for seksualitetsopplæringen. Grunnsynet som skal prege den pedagogiske praksisen i opplæringen beskrives i den overordnede delen. Overordnet del ble fastsatt ved kongelig resolusjon 1. september 2017 med hjemmel i opplæringsloven § 1-5. (Utdanningsdirektoratet, 2017, ss. 1-2).

Under kapittel 1; formålet for opplæringen er hele formålsparagrafen gjengitt, og man kan blant annet lese:

«Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og haldningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet...Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 2)

Formålsparagrafen som helhet uttrykker verdier som samler Norge som samfunn. Disse verdiene er grunnmuren i skolens virksomhet og må realiseres for alle elever ved formidling av kunnskap og holdninger som kan føre til kompetanse. Det er alltid elevens beste som skal være grunnleggende hensyn og lærere må bruke sitt profesjonelle skjønn slik at den enkelte ivaretas best mulig i møte med fellesskapet.

Skolen har et tosidig oppdrag med å danne og å utdanne. Disse er gjensidig avhengig av hverandre og må ses i sammenheng. For å løse dette doble oppdraget må skolene arbeide med danning, læring og utvikling. Hvert enkelt menneske har en livslang danningssprosess med mål om frihet, selvstendighet og medmenneskelighet. Opplæringen i skole kan ses på som en del av denne danningssprosessen da opplæringen skal gi et godt utgangspunkt for muligheter for deltakelse i utdanning, arbeids- og samfunnsliv. Elevene skal også få et godt grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden, og for å gjøre gode valg i livet. Danning skjer når elevene får kunnskaper og innsikt i fag, men danning skjer også gjennom opplevelser og i møter med andre i løpet av skolehverdagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, ss. 9-10).

Elevenes sosiale læring skjer gjennom undervisning og i alle aktiviteter sammen med andre, og må ses i sammenheng med elevenes faglige læring. Elevens identitet og selvbylde, meninger og holdninger blir til i samspill med andre. Grunnlaget for empati og vennskap er å kunne sette seg inn i hva andre tenker, føler og erfarer. Lærere skal i møte med elevene fremme kommunikasjon og samarbeid som gir elevene mot og trygghet til å ytre egne meninger og til å si ifra på andres vegne. Ved trening i hensynsfull oppførsel og bevissthet om

egne holdninger kan elevene og øve på slik at de kan utvise god dømmekraften i møter med andre også innenfor digitale møteplasser utenfor skolen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 10)

For å stimulere elevene til faglig og sosial utvikling skal skolen utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle. Elevmedvirkning der elevene er med på å medvirke og ta medansvar for læringsfellesskapet må prege skolens praksis. Elever tenker, erfarer og lærer i samspill med andre og skolen preger læringsfellesskapet med de normer og verdier som er gjeldende. Elevenes sosiale utvikling styrkes ved tilhørighet og vennskap. Anerkjennelse og tillitt gjør at elevene lærer å verdsette seg selv og andre (Utdanningsdirektoratet, 2017, ss. 16-17)

Læreplanene for fag angir innholdet i de ulike fagene og bygger på følgende definisjon av kompetanse:

«Kompetanse er å kunne tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11)

Forståelse av kompetansebegrepet må ligge til grunn for skolens arbeid og fagenes kompetansemål må ses i sammenheng med hverandre i og på tvers av fag. Kompetansemålene må også forstås i lys av formålsparagrafen og de øvrige delene av læreplanverket. Forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning i fag ligger også innenfor kompetansebegrepet og bidrar til å utvikle holdninger og etisk vurderingsevne. (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11)

Fagplanene er bygget opp med definering av fagets relevans og sentrale verdier og kunnskapsmål som ligger som rettesnor for hva elevene skal sitte igjen med av ferdigheter etter endt utdanning. Kunnskapsdepartementet begrunnet innføringen av ny læreplan med:

«Fagfornyelsen skal gi et læreplanverk som forbereder elevene på fremtiden. Fagene skal få mer relevant innhold og tydeligere prioriteringer, og sammenhengen mellom fagene skal bli bedre. Fagfornyelsen skal styrke utviklingen av elevenes dybdelæring og forståelse. Demokrati og medborgerskap, bærekraftig utvikling og folkehelse og livsmestring skal prioriteres som temaer i fag der det er relevant». (Kunnskapsdepartementet, 2016)

Naturfaget er delt i fem forskjellige kjerneelementer hvor kropp og helse er en av dem. Kjerneelementene forklarer hva den overordnede hensikten med utdanningen. For kropp og helse står det skrevet:

«Elevene skal forstå hvordan kroppens store og små systemer virker sammen. De skal også forstå hvordan kroppen utvikler seg, og hvordan fysisk og psykisk helse kan ivaretas. Kunnskap om kroppens systemer og hvordan de påvirker hverandre, skal hjelpe elevene til å ta vare på egen kropp og helse i et livslangt perspektiv» (Kunnskapsdepartementet, 2020)

Regjeringen (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 15) skriver om seksualitetsundervisningen at barn innen utgangen av 7. trinn, alle fag, skal kunne forklare om hva som skjer under puberteten, og de skal kunne samtale om kjærlighet og respekt. Videre skal det kunne samtales om variasjon i seksuell orientering og kjønnsidentitet. I tillegg til dette skal det vektlegges hvordan seksualitet fremstilles i medier og hvilke forventninger dette kan skape.

Når det gjelder naturfaget for seg ser jeg disse kompetansemålene i naturfag som relevante i forbindelse med seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet

Etter 7 trinn

- gjøre rede for fysiske og psykiske forandringer i puberteten og samtale om hvordan dette kan påvirke følelser, handlinger og seksualitet (Kunnskapsdepartementet, 2020).
- gjøre rede for noen av kroppens organsystemer og beskrive hvordan systemene virker sammen (Kunnskapsdepartementet, 2020).
- reflektere over hvordan teknologi kan løse utfordringer, skape muligheter og føre til nye dilemmaer (Kunnskapsdepartementet, 2020).

Dette siste kompetansemålet hører til under kjerneområde teknologi, men det er relevant med tanker på det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring. Skolen skal legge til rette for læring på tvers av fag innenfor tre tverrfaglige temaer, folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling. Dette er temaer som tar utgangspunkt i aktuelle samfunnsutfordringer som krever engasjement og innsats fra enkeltmennesker og fellesskapet i lokalsamfunnet, nasjonalt og globalt. For å utvikle kompetanse innenfor de tverrfaglige temaene bør elevene arbeid med problemstillinger fra ulike fag. Målet med denne formen for undervisning er at det gjennom kunnskap og samarbeid kan finnes løsninger, samt at de skal lære om sammenhenger mellom handlinger og konsekvenser. Målene for hva elevene skal lære innenfor temaene, uttrykkes i kompetansemål for fag der det er relevant (Utdanningsdirektoratet, 2017, ss. 13-14)

I begrunnelsen fra kunnskapsdepartementet om fagfornyelsen står det at folkehelse og livsmestring skal prioriteres som tema i fag der det er relevant. I naturfag er dette temaet relevant og det handler om å gi elevene kompetanse til å:

«forstå sin egen kropp og ivareta sin egen fysiske og psykiske helse. Elevene skal kunne forholde seg kritisk til og bruke helserelatert informasjon til å ta gode og ansvarlige valg knyttet til helse, sikkerhet og miljø i både hverdags- og arbeidsliv»

(Kunnskapsdepartementet, 2020)

3. Didaktiske valg

For lærere handler undervisning om å ta valg om for eksempel hva innholdet skal være og hvordan elevene skal lære seg dette. Hvert fag har sin egen didaktikk som setter rammene for begrunnelser av valgene. Didaktikk handler om hva som skal læres, hvorfor det læres, hvordan det læres og eventuelt hvor det læres (van Marion, 2018, s. 11). Naturfag er et fag som består av tre didaktiske dimensjoner, faktakunnskap (produkt), måter å tilegne seg kunnskaper på (prosess) og en sosial dimensjon der utøvere benytter naturfaglig kunnskap i samhandling med andre (van Marion, 2018, s. 35; Sjøberg, 2022).

Lærerplanen er lærernes arbeidsverktøy, men læreplanene legger ikke detaljerte føringer om tema eller innhold i seksualitetsundervisningen. Læreplanene gir rom for skolene til å tilpasse undervisningen til den aktuelle elevgruppen via de overordnede beskrivelsene av hva elevene skal lære. Det er skoleeierne og lærerne i fellesskap som har ansvaret for kvaliteten i undervisningen (Rønning, 2022).

For å hjelpe lærere i å velge temaer og innhold i undervisningen har Utdanningsdirektoratet (2020) utarbeidet en støtteressurs. Denne ressursen tar for seg hele læreplanene og gir innspill på hva som kan være aktuelt av innhold i de forskjellige fag når det kommer til kjønn og seksualitet. Det blir også beskrevet rammefaktorer som legger til rette for læring om kjønn og seksualitet. I denne ressursen blir det trukket frem at det å ha et godt samarbeid med skolehelsetjenesten i planlegging og gjennomføring av seksualitetsundervisningen er noe kan hjelpe elevene i deres læring. (Utdanningsdirektoratet, 2020)

3.1 Seksualitetsundervisningens tilnærminger og kategorier

Støle-Nilsen (2017; 2022, ss. 19-20) definerer fire kategorier som representerer forskjellige tilnærminger til undervisningen. En helhetlig seksualitetsundervisning skal i følge Støle-Nilsen (2022) inneholde undervisning som omhandler helse, kriminalitet og kjønn og

mangfold. Helsetilnærmingen handler om det fysiske ved kropp, reproduksjon og sykdommer. Undervisningens rettes mot å redusere hendelser som kan føre til uheld, slik at det heller fremmes god helse. Kriminalitetstilnærmingen setter søkelys på å lover og regler knyttet til egne grenser og seksualitet. Denne undervisningen inneholder informasjon om lover og regler og målet er forebygging av ulovlige seksuelle handlinger, krenkelser, voldtekt og seksuell trakassering. Kjønn og mangfoldstilnærmingen handler om like rettigheter og likestilling i forhold til inkludering, og informasjon om kjønns mangfold.

Danningstilnærmingen har som mål om at barn og unge skal kunne ta gode valg for seg selv i møtet med andre, og inkluderer de andre tre tilnærmingene (Støle-Nilsen, 2022, ss. 19-20).

Støle-Nilsen definerer videre seksualundervisningen inn i tre kategorier, den planlagte, den indirekte og den spontane undervisningen. (2022, ss. 153-165). Den planlagte seksualundervisningen står på elevenes arbeidsplan og er knyttet opp mot læreplanene og er forberedt av læreren. Hver skole og hver lærer vil organisere seg forskjellig etter hvilket fag det undervises i og hvordan skolen er organisert med timebruk, innhold og tidspunkt for undervisning. En av fordelene med planlagt seksualitetsundervisning ifølge Støle-Nilsen (2022, s. 155), handler om at elevene kan medvirke inn i hvordan seksualundervisningen skal være med å for eksempel legge til rette for anonyme spørsmål fra elevene. På denne måten sikres elevmedvirkning og elevene blir deltagende med sitt eget liv. Når elevene vokser og modnes blir det aktuelt med nye spørsmål og derfor anbefales denne formen for undervisning som gjentakende. Ved den planlagte undervisningen kan det også planlegges for varierte arbeidsformer som for eksempel plenumsdiskusjon.

Den spontane seksualitetsundervisningen står ikke på elevenes arbeidsplan og ikke direkte knyttet opp mot læreplanen. I denne formen for undervisning er det aktuelle temaer der og da som resulterer i undervisningsinnholdet. Det kan være forskjellige grunner til at slik undervisning oppstår som for eksempel en hendelse blant elevene eller en sak fra media. Støle-Nilsen (2022, s. 163) beskriver at for å tørre å ta tak i de mulighetene som byr seg så må lærerne ha faglige kunnskaper og samtidig føle seg trygg på å holde undervisningen. I tillegg er det en forutsetning at lærerne har en helhetlig seksualitetsundervisning i tankene. I hverdagen kan det å benytte mulighetene kunne forhindre negativ eller krenkende adferd blant elevene. I noen tilfeller vil det spontane kunne gå over til det planlagte.

Den indirekte seksualitetsundervisningen handler ifølge Støle-Nilsen (2022, s. 164) om hvordan språket brukes i klasserommet til daglig. Dette kan handle om å bruke kjønnsnøytrale

ord eller bruke kjønnsmangfoldet i presentasjoner av litteratur for eksempel. Det handler også om hva som godtas i klasserommet mellom elever av oppførsel som ignorering av uekte skjellsord eller annen nedsettende kommunikasjon. Det handler også om man unnlater å svare på spørsmål eller avfeier temaer som elevene ønsker å ta opp.

I følge Goldschmidt-Gjærløw Et.al (2022, s. 17) kan seksualitetsundervisning defineres som emosjonell, kontroversiell eller sensitiv. Temaer som defineres slik kan ha stor samfunnsmessig relevans og ofte finnes det ikke entydige svar på spørsmål innenfor disse kategoriene. I og med at det er noe emosjonelt, kontroversielt eller sensitivt over seksualitetsundervisningen vil det kunne være temaer som berøre lærere og elevers liv på ulike måter, fra det emosjonelle til det politiske (s. 14). Kontroversielle, sensitive eller emosjonelle tema blir ofte aktualisert via elevers nysgjerrighet, nyheter eller andre digitale eller analoge inntrykk (2022, s. 17). Goldschmidt-Gjærløw Et.al (2022, s. 17) beskriver at lærerne bør velge undervisningsstrategier ut fra kontekst og elevsammensetning. Dette betegnes som pedagogisk klokskap og relateres til læreren evne til profesjonell og situasjonsbetinget dømmekraft med bakgrunn i opplæringens verdigrunnlag. Goldschmidt-Gjærløw (2022, s. 104) beskriver at for lærere kan det være utfordrende å vite hvor man skal begynne undervisningen om sensitive tema og definere et didaktisk grep som går ut på å gi elevene tid til å forberede seg mentalt på tematikken siden den kan oppfattes som tett på deres virkelige liv. Dette kan gjøres ved å gi elevene muligheter til å henvende seg om det er noen de lurer på, eller om noe føles følelsesmessig utfordrende via for eksempel anonyme spørsmål.

4. Tverrfaglig arbeid om seksualitet og folkehelse og livsmestring

Viig Et.al (2021, s. 21) beskriver at bakgrunnen for innføringen av de tverrfaglige temaene er nye samfunnsmessige forandringer i verden både teknologiske, sosiale og politiske. Disse tverrfaglige temaene krever engasjement utover klasserommets fire vegger både for enkeltmennesker, lokalsamfunnet, nasjonalt og globalt. Målet med folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema i skolen er å gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg. Utdanningsdirektoratet beskriver at livsmestring handler om å kunne påvirke og forstå hva som har betydning for mestring av eget liv i både medgang og motgang. Aktuelle områder å undervise om innenfor temaet er for eksempel fysisk og psykisk helse, levevaner, seksualitet og kjønn og mediebruk. Det å kunne sette grenser og respektere andres samt kunne håndtere følelser, tanker og

mellommenneskelige relasjoner er også innfallsvinkler for å undervise i dette temaet. (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 14)

Lenz, refert i Viig Et. al (2021, s. 27) beskriver at kompetanse rundt de tverrfaglige temaene kan ses på som et samspill mellom kunnskaper, ferdighetsutvikling og handlingsorientering. Dette skal fungere som et felles anliggende for hele skolen og dermed bidra til et tverrfaglig samarbeid.

Mæland og Tjomsland (2021, ss. 72-78) skriver at lærere samarbeider med en rekke andre fagpersoner om å fremme elevers helse og livsmestring. Dette kan for eksempel være skolehelsetjenesten eller andre spesialisttjenester. For å få til dette samarbeidet beskrives fire områder som har betydning for lærerens deltagelse i det tverrfaglige samarbeidet. Dette er avklaring av roller og ansvarsforhold, relasjonsbygging, gjensidig kommunikasjon og kjennskap til elevenes skolehverdag.

I samarbeidet mellom lærer og andre tjenester kan avklaring av roller og ansvarsforhold i samarbeidet være en utfordring for tverrfaglig samarbeid. Forståelse av hverandres ansvarsområde via manglende koordinering fra ledelsen poengteres som en av barrierene for dette samarbeidet. Selv om ledelsen tilrettelegger samlingspunkter kan det fortsatt være ulik oppfatning av hva samarbeidet skal inneholde sett i lys av egen profesjonsidentitet (Mælan & Tjomsland, 2021, s. 74)

Mæland og Tjomsland (2021, s. 75) beskriver en annen barriere ved at det kan være forskjellige arbeidsformer og fagspråk mellom aktørene i det tverrfaglige samarbeidet. Forskjellig syn på hva som støtter elevene kan også være en barriere. Det å sette av tid til å bli kjent med hverandres erfaringer og kompetanser blir løftet frem som viktig slik at man unngår en kamp om det riktige perspektivet istedenfor et reelt samarbeid. Disse relasjonene kan styrkes ved å jobbe sammen om forebyggende arbeid ved for eksempel og invitere andre profesjoner inn på et tidlig tidspunkt. Dette er tidkrevende og kan lett nedprioriteres i en travel hverdag. Det at andre profesjoner er synlige i skolen og tar del i elevenes og lærernes hverdag kan derfor bidra til at det blir et mer aktivt og reelt tverrfaglig samarbeid (Mæland og Tjomsland, 2021 s.75)

Tillitsfull og gjensidig kommunikasjon mellom deltagere i tverrfaglig samarbeid er den tredje barrieren som trekkes frem av Mæland og Tjomsland (2021, s. 75). Dette handler om hva slags kommunikasjon som blir delt og forutsetter at det er kunnskap om hverandres kompetanser for elevens beste. Usikkerhet fra lærerne om hva som er til elevens beste i

spesielle situasjoner i hverdagen som for eksempel om elevene trekker seg bort fra undervisningen, kunne tverrfaglig gjensidig kommunikasjon bidratt med å støtte denne eleven bedre. Videre beskrives taushetsplikt som en barriere for samarbeid. De ulike aktørenes informasjonsutveksling behøver ikke å være til hinder for samarbeid ved at det innhentes samtykke fra eleven og elevens foresatte om informasjonsutveksling (Mælan & Tjomsland, 2021, s. 75)

Kjennskap til elevenes skolehverdag og relasjon til eleven er et viktig poeng i tverrfaglig samarbeid. Mæland og Tjomsland (2021, s. 75) beskriver at det for en elev kan være formålstjenlig å forholde seg til en person i sin hverdag. Ved at for eksempel skolehelsetjenesten og lærerne samarbeider om eleven med kommunikasjon og kjennskap til hverandres kunnskapsområder, vil det kunne være et utviklende samarbeid for eleven slik at denne eleven kan velge hvem den foretrukne relasjonen er til (Mælan & Tjomsland, 2021)

4.1 Skolehelsetjenesten

Helsedirektoratet beskriver at skolehelsetjenesten «bør ha et systemrettet samarbeid med skolen for å bidra til å sikre elevene et godt fysisk og psykososialt miljø» (Helsedirektoratet, 2017). Videre beskrives målet med det systemrettede samarbeidet mellom skolen og helsetjenesten at det skal være et felles verdigrunnlag, felles forståelse av begreper, avklaring av roller og ansvar og kjennskap til hverandres regelverk. For å få til dette samarbeidet må skolehelsetjenesten være deltagende og tilstede på for eksempel møter med skolens ledelse og pedagogisk personale, planleggingsdager og foreldremøter. Undervisningstemaer der helsetjenesten på skolen bør bidra er for barnetrinnet anbefalt å handle om seksuelle rettigheter, kroppens utvikling, sex i samfunnet, grensesetting og vold og seksuelle overgrep (Helsedirektoratet, 2017)

5. Digital påvirkning

Inntrykk fra medier om seksualitet, kjønn og kropp og hvordan kropp og kjønn fremstilles i medier kan være problematisk for mottakere i puberteten. Påvirkning fra familie, venner og deltagelser i ulike medier kan ha betydning for hvordan de oppfatter sin egen og andres helse. Det å ha et sunne forbilder og holdninger til sin egen kropp er viktig for å utvikle en god seksuell helse (Helsedirektoratet, 2020).

Jegstad Et.al (2019) beskriver kritisk tenkning som en av de viktigste kompetansene elevene trenger å inneha i møtet med et digitalt samfunn, og at dette kan trenes opp med gjennom undervisning. I undervisningssammenheng er det avgjørende at læreren legger opp til en

undervisning der elevene får mulighet til å diskutere og argumentere i saker der de klarer å se relevansen av det som blir diskutert opp mot faginnholdet man diskuterer. I situasjoner der man diskuterer, spesifiserer utdanningsdirektoratet (2017) etisk bevissthet som en nødvendighet for å være ansvarlig og reflektert i og med at ulike hensyn må veies mot hverandre. Undervisningen blir dermed en arena der elevene øves opp evnen til å foreta etiske vurderinger og gjøre dem fortrolige med etiske problemstillinger. Kritisk tenkning og etisk bevissthet er en forutsetning i det å utvikle god dømmekraft i forskjellige sammenhenger. (Utdanningsdirektoratet, 2017)

Tilgangen til informasjonskilder øker med timer brukt på nett, og at dette krever at det innehas kunnskaper i å klare å skille ut rett og troverdig informasjon. Ifølge Medietilsynet handler dette om kildekritikk og det å kunne kritisk bedømme og vurdere kvaliteten, relevansen og sannheten i informasjonen man konsumerer. (Medietilsynet, 2021) Kritisk medieforståelse beskrives som «ferdigheter og kunnskap folk trenger for å ta gode informerte valg om medieinnhold de konsumerer, lagrer eller deler» (Medietilsynet, 2021). I den digitale hverdagen står algoritmer bak mye av det innholdet hver enkelt blir eksponert for og dette krever ifølge Medietilsynet (2021) at det innehas en kritisk medieforståelse for å forstå at det er en forskjell på for eksempel redaksjonelt budskap og reklame. Medietilsynet (2021) beskriver at dette kan ha stor betydning for de unge når bloggere og Youtubere promoterer ulike produkter i sine innlegg. Steines og Teigen (2021) trekker også frem påvirkning fra kommersielle aktører via sosiale medier, men setter i tillegg søkelys på en ungdomskultur der det å dele sårbare bilder er en stor del av hverdagen. Sårbare bilder omhandler bilder man ikke vil at andre skal se enn de de var tiltenkt. Dette kan for eksempel være intime bilder som er delt i sosiale medier. Dette krever også et behov for kritisk medieforståelse (2021).

5.1 Undervisning om pornografi

Pornografi, eller porno, er definert av Språkrådet (2023) som «litteratur, film eller bilder med seksuelt innhold som har som formål å virke opphissende». Frøvik Et.al (2022) beskriver at inngangen til å undervise om pornografi kan ses på fra forskjellige innfallsvinkler. Den første er om pornografi skal undervises om i et positivt bilde. Dette henger sammen med anerkjennelse av de unges utforskning av seksuell lyst og tilfredsstillelse. Den andre varianten er å anlegge et kritiske perspektiv på presentasjon av maktforhold, kjønnsroller eller menneskehandel og seksuell utnyttelse. Den siste innfallsvinkelen er å la være å snakke om det, å la være å undervise om pornografi. Dette er ikke anbefalt (Frøvik Et. al 2022).

6. Tidligere forskning og studier om seksualitetsundervisningen

Røthing og Svensen (2019, s. 106) beskriver at undervisning om reproduksjon, seksuelt overførbare sykdommer, abort, prevensjon og seksuell orientering oftest blir forbundet med naturfag. Det er likevel lite tilgjengelig forskningslitteratur om seksualitetsundervisning innenfor naturfagsdidaktikk, både nasjonalt og internasjonalt. Innen samfunnsfagsdidaktikk, psykologi og seksualitetsundervisning som helhet er det mer litteratur og forskning, så i denne oppgaven må jeg hente litteratur og tidligere forskning fra flere forskningsfelt enn kun naturfag. Grunner til at det finnes lite litteratur som omhandler naturfagsdidaktikk og seksualitet, kan være at kropp og helse ikke er et foretrukket didaktisk fagfelt innen naturfag å forske i og på, eller at det kan oppfattes som uklare linjer mellom fag og/eller hva som hører med innenfor temaet seksualitet.

European Expert Group on Sexuality Education (2016, s. 429) beskriver at det finnes myter om seksualitetsundervisning. Eksempler på myter er at det å undervise i seksualitet kan føre til tidlig seksualdebut, at den frarøver barnets uskyldighet eller at barn blir lettere offer for pedofile. Disse mytene motbevises og det vises heller til at det stikk motsatte skjer. En helhetlig og alderstilpasset seksualitetsundervisning er helsebringende og ikke helseskadelig for barn og unge (European Expert Group on Sexuality Education, 2016, s. 429).

5.1 Erfaringer blant elever og lærer om seksualitetsundervisningen

Sex og samfunn gjennomførte en undersøkelse om elever og lærers erfaringer og ønsker i seksualitetsundervisningen der det deltok 1140 elever og 1151 lærere. Rett under halvparten av elevene synes ikke kvaliteten på seksualundervisningen er god. Lærerne svarer at de har lavere kompetanse i 2021 enn 2017, og de er mindre fornøyde med kvaliteten på undervisningen (Sex og samfunn 2021). Parker Et.al. (2009) har gjennomført en studie der de har sett på hvilken politikk som gjelder innenfor seksualitetsundervisning i flere europeiske land. Om Norsk seksualitetsundervisning skriver de at blant annet lærere er ansvarlige for tilbudet, men om temaene anses som mer "vanskelige" blir de ofte undervist av helsesykepleierne på skolen. Hvordan gjennomføringen er ute i skolene varierer og dette er hovedsakelig fordi politikken er vag og lærere har en tendens til å ta individuelle beslutninger om hva som undervises (Parker Et al., 2009). En undersøkelse gjennomført av Sex og samfunn (2021) finner at lærerne ønsker mer tid til seksualitetsundervisning og de ønsket at de fikk relevant kunnskap om seksualitetsundervisning i sin utdannelse. Duffy Et.al. (2013) har i sin studie, blant lærere i Australia som underviser elever mellom 10 og 13 år, resultater

som viser at lærere ofte kan føle liten selvtillit og utilstrekkelighet når det kommer til sensitive temaer i undervisningen. Det er flere grunner til dette og det trekkes frem at en av grunnene er at de er usikre på om de har rett kunnskap om hva som hører med til undervisningen (Duffy et al 2013) Duffy Et.al (2013) peker på det at det ikke er egne fagmiljøer for seksualitetsundervisning i skolene. De fagene eller temaene det er fagmiljøer i, er de fagene og temaene det måles resultater i via testing. Seksualitet er ikke et av de temaene som er med på disse testene. Stubberud Et.al (2017) beskriver et lignende funn i sin rapport, om bruk av «uke 6» materiell, at seksualitetsundervisningen blir i liten grad prioritert, selv om temaet vurderes som viktig. Lærerne selv er de som er ansvarlige for planleggingen, men i en hverdag med knappe tidsressurser havner den tverrfaglige seksualitetsundervisningen i skyggen for andre «viktigere» fag. Informantene i denne studien rapporterte at de hadde få eller ingen kurs eller utdanning i temaer som oppleves relevante for seksualitetsundervisningen (Stubberud et al., 2017).

Mason (2010) har gjennomført en studie i England som ser på hvilke faktorer som har betydning for innholdet og utbyttet av seksualitetsundervisningen. Mason (2010) kritiserer lærer for å ikke tørre å snakke om sensitive temaer i seksualitetsundervisningen og et resultat av dette er at ikke elevenes stemmer slippes inn i undervisningen. For elevene kan da undervisningen oppfattes som lite relevant for sitt hverdagsliv. Et annet funn er at elever på barneskolen trenger en helhetlig tilnærming til seksualitetsundervisning for at den skal ha utbytte for seksuell helse (Mason 2010). Dette viser også Goldfarb og Lieberman (2020) sin studie om tre tiår om seksualitetsundervisning i skolen. Bakgrunnen for studien var å finne bevis for om læreplanbasert seksualitetsundervisning i skolen har betydning for seksuell helse og velvære for unge mennesker, utover å forhindre uønskede graviditeter eller kjønnssykdommer. Gjennomgangen av de 80 artiklene i studien viste at seksualitetsundervisning i skolen også har betydning for kunnskap om mangfold, god helse, forebygging av dating- og kjærestevold, forebygging av overgrep mot barn, utvidet forståelse av kjønnsroller, psykososial læring og medieforståelse (Goldfarb og Lieberman 2020).

Unis Et.al (2021) og beskriver at det aller viktigste for elevenes utbytte av seksualitetsundervisningen er det å ha en god relasjon til den som underviser og at den som underviser er faglig oppdatert på det som blir undervist om. Dette sammenfaller med funn gjort av Assaraf og Radev (2011).

5.2 Studier om tverrfaglig samarbeid

Helleve Et.al. (2019) trekker frem en økning i psykiske helseutfordringer og økt mangfold blant elever som temaer som krever økt samarbeidstid for lærere og andre yrkesgrupper om behov elevene har, som ikke må være direkte knyttet til undervisningsoppgavene.

Skolehelsetjenesten nevnes spesielt som en viktig støttespiller i et arbeid med å skape en helsefremmende skole og seksualitetsundervisningen kan ses på som et bidrag inn i dette arbeidet (Helleve Et.al., 2019). Helleve Et.al. (2019) dokumenterer at helsesykepleierne ønsker å bistå lærerne slik at enkelt elev blir ivaretatt bedre. Helsesykepleierne er en viktig partner i arbeidet med å skape en helsefremmende skole, blant annet gjennom å samarbeide med de ansatte i skolen om tiltak som fremmer et godt psykososialt og fysisk lærings- og arbeidsmiljø for elevene (Helleve Et.al 2019). Når det kommer til erfaringer med samarbeid mellom skolehelsetjenesten og skolen beskriver Helleve.et. al (2019) at skolene er noe mer fornøyd med samarbeidet enn det skolehelsetjenesten er (Helleve et al., 2019). Likeledes viser en annen studie Bramhagen og Lundström (2022) at samarbeid mellom helsesykepleiere og lærere i seksualundervisningen ikke er tilfredsstillende. Resultatene i denne studien viser at lærerne planlegger undervisning og inviterer inn helsesykepleier der de mener det er hensiktsmessig. Helsesykepleiere på sin side vil gjerne være med på å bidra inn i planleggingen, ikke bare i gjennomføringen. Helsesykepleierne oppfatter klasserommet som lærerens domene, og lærere på sin side synes det er vanskelig å involvere helsesykepleiere. Waldum-Grevbo (2018) beskriver også skolehelsetjenestens beliggenhet på skolen som en faktor for samarbeid, samt at helsesykepleierne oppfatter det ofte som om skolen bestiller og skolehelsetjenesten utfører oppdrag. Grunnen til denne oppfattelsen om fordeling mellom skolen og skolehelsetjenesten tilskrives at det er opp til skolen å vurdere i hvilken grad de ønsker skolehelsetjenestens bidrag i undervisning og grupper (Waldum-Grevbo, 2018).

Tidspress i hverdagen er den faktoren som blir trukket frem av flest som et hinder for samarbeid. (Helleve Et.al., 2019, Waldum-Grevbo 2018, Brämhagen og Lundström 2022). Horntvedt Et.al. (2021) beskriver en studie der ledelsen har planfestet samarbeidstid, mellom undervisere på lærerutdanningene og på sykepleierstudiet, ved et universitet i Norge. Denne undersøkelsen viser at det oppfattes nyttig å møtes jevnlig, men deltakerne i denne studien svarer at de ikke ville prioritert tiden sin for møter om ikke ledelsen hadde planfestet denne tiden (Horntvedt Et.al., 2021).

Stubberud Et. al. (2017) beskriver at lærere i norsk skole har lovfestet metodefrihet. Derfor er det en stor grad av selvbestemmelse over hvem eller om de ønsker å samarbeide om undervisningen. Organiseringen av undervisningen Innenfor rammene av opplæringsloven og læreplanen opp til hver enkelt lærer, noe som gjør at flertallet av lærere organiserer seksualitetsundervisningen alene(Stubberud. Et.al. 2017). For de som ikke ønsker å gjøre dette alene er samarbeid med andre lærer, gjerne tverrfaglige udervisningsopplegg, trukket frem som en foretrukket arbeidsmetode i seksualitetsundervisningen. (Stubberud. Et.al. 2017). Etter samarbeid med andre lærere, viser resultatene at helsesykepleiere er den den personen som tredje mest utbredt å gjennomføre et samarbeid med undervisningen med (Stubberud. Et.al. 2017).

En artikkel skrevet av Hageberg (2019) beskriver at helsesykepleiere har spesialkompetansen i helsefremmende og forebyggende arbeid rettet mot barn og ungdom. Helsesykepleierne er de eneste som har spesialkompetanse på dette feltet og derfor oppfordrer Hageberg (2019) skolene til å bruke helsesykepleier mer, ved å gjennomføre besøk i klasserommene, med undervisning om aktuelle tema som omhandler barns helse. Dette ses også på som et grep for å forebygge uhelse blant barn og unge. Ved å være mer ute i klassene vil dette komme alle elevene til gode, ikke bare de elevene som velger å oppsøke helsesykepleierne (Hageberg, 2019). Hageberg (2019) anbefaler at lærerne i større grad bør benyttes i skolens plan- og gjennomføringsarbeid på grunn av dette. En undersøkelse gjennomført av Sex og samfunn beskriver at litt over 50% av lærerne i den undersøkelsen hadde et formalisert samarbeid med helsesykepleier om seksualitetsundervisningen (Sex og samfunn, 2021). I den samme undersøkelsen foretrakk 75% av elvene seksualundervisning gjennomført av helsesykepleier, noe som kan vise at spesialkompetansen til helsesykepleierne i emner som omhandler helsefremmende arbeid kan komme elevene til nytte.

En studie gjennomført av Draugedalen Et.al., (2021) beskriver at lærere kan være en viktig aktør i å forebygge seksuelle krenkelser og overgrep blant barn og unge i barneskolealder. Det som kommer frem i deres resultater er at lærere mangler informasjon og opplæring, og at de synes det er vanskelig å skille mellom sunn, problematisk og skadelig seksuell atferd (Draugedalen Et.al.,2021) Skoler er anerkjent som viktige aktører i å forebygge og bekjempe folkehelseproblemer som seksuell vold og overgrep, men forebyggingsarbeidet har ofte vært satt søkelys på å beskytte barn mot en voksen voldsutøver, mens beskyttelse mot skadelig seksuell atferd rettet mot barn fra barn, ikke har hatt like stor oppmerksomhet (Draugedalen

Et.al., 2021). Uklare retningslinjer og rollefordeling setter lærere i en vanskelig posisjon med hensyn til å henwise disse sakene til eksterne instanser (Draugedalen Et.al., 2021).

5.3 Studier om pornografi og sosiale medier

Medietilsynet (2022) har utarbeidet en rapport om unges erfaring med sending og mottak av nakenbilder. Her svarer 44 prosent av 13–18-åringene at de har fått tilsendt nakenbilder av andre. 15 prosent av 13–18-åringene svarer at de har sendt eller delt et nakenbilde av seg selv i løpet av det siste året. 43 prosent av unge i alderen 13–18 år svarer at de har fått en forespørsel om å dele et nakenbilde og 13 prosent av 13–18-åringene svarer at de har fått en forespørsel om å sende / dele et nakenbilde av seg selv mot betaling i form av penger. 2 prosent har fått en slik forespørsel mot betaling i form av gaver eller ting. Resultatene viste at det vanligste er å motta nakenbilder fra en «ukjent på nettet». En tredjedel av de som har mottatt nakenbilder, har fått nakenbildet på denne måten. Det er vanligere for jenter enn gutter å motta nakenbilder fra ukjente på nettet. Det er vanligere for gutter enn jenter å motta nakenbilder fra kjente (Medietilsynet, 2022). Steinnes og Teigen (2021) har gjennomført en studie om billedelingskultur på sosiale medier og resultatene i denne studien viser at det kan være mange grunner for at ungdom sender nakenbilder. Det kan være for å få bekreftelse og aksept fra jevnaldrende, for å være intim med andre eller fordi de føler seg presset til å sende nakenbilder. Dette siste gjelder spesielt jenter. Sårbare bilder er bilder man ikke vil skal havne på avveie og sees av andre de ikke var tiltenkt. Steines og Teigen (2021) konkludere at deling av sårbare bilder derfor kan være en negativ opplevelse, som for eksempel et resultat av press og/eller tvang.

Steines og Teigen (2021) viser til at deling av sårbare bilder via sosiale medier er blitt en stor del av dagens ungdomskultur, og det er funn i undersøkelsen som peker på grunner til hvorfor dette skjer. Reklame og tv-serier har høyt fokus på sex og nakenhet, og dette kan normalisere nakenhet og deling av nakenbilder blant ungdom (Steines og Teigen, 2021). I tillegg er utformingen av sosiale medier og digitale tjenester tilrettelagt for rask og enkel billeddeling (steines og Teigen, 2021).

Berggrav (2020) har utarbeidet en rapport om barn og unges pornovaner. Rundt halvparten av norske 13-18-åringene har sett porno på nettet, og av disse så 57 prosent porno første gang før de fylte 13 år. 15% har blitt eksponert for pornografi før de var 8 år. Ungdommene forteller at de både oppsøker og blir ufrivillig eksponert for et bredt utvalg av pornografi. I hovedsak oppsøker de seksuelt innhold selv, men det er også eksponering via «pop up lenker» til sider

med pornografisk innhold. Henvendelser via digitale medier er også en eksponeringsfaktor. De unge selv peker på at det er utfordringer med å bli eksponert for inntrykk man ikke er moden nok for å forstå. Dette kan resultere i redsel og at man ikke forstår at det er et skuespill. I denne rapporten (Berggrav, 2020) kommer det frem at ungdommene selv mener de trenger å bli bedre på å forstå og håndtere det de ser i porno. Det er to hovedutfordringer de unge selv beskriver for å kunne tilegne seg kunnskapen de trenger. Den ene er at de voksne ikke føler seg komfortable med å snakke om porno og det andre er at de voksne ikke forstår hvilken rolle porno spiller i mange unges liv. Ungdommen ønsket at skolen gjennom seksualitetsundervisningen tar et ansvar og snakker åpent og ikke dømmende om porno. Dette vil kunne bidra til kritisk forståelse av porno (Berggrav, 2020). Fellesnevneren for undersøkelsen til Medietilsynet (2022) og til Berggrav (2020) er at det som skjer digitalt i de unges liv har behov for opplæring og veiledning for å forhindre det Steinnes og Teigen (2021) beskriver som kompetanse via prøving og feiling.

Owens Et.al (2012) beskriver at økt tilgang til Internett for ungdom har skapt enestående muligheter for seksualundervisning, læring og vekst. I motsatt tilfelle gir den økte tilgangen til internett en risiko for å utsette seg for skadelig innhold og utvikle dårlig helse. Owens Et.al (2012) har gjennomført en studie der de ser på ungdommens bruk av nettpornografi. Funnen kan antyde at ungdom som bruker porno kan utvikle urealistiske seksuelle forventninger og dårlig selvbilde. Blant funnene viser det at ungdoms som ser pornografi, som skildrer vold, har en sammenheng med økt grad av seksuelt aggressiv atferd. Funnen viser også en viss sammenheng mellom ungdommens bruk av pornografi og dårlig selvbilde både blant gutter og jenter. Jenten beskriver at de føler seg fysisk underlegne kvinnene de ser i pornografien, mens gutter får prestasjonsangst ved at de ikke er i stand til å prestere som mennene i pornografiske filmer (Owens Et.al., 2012).

6. Metode

Målet for all forskning er å frembringe kunnskap om virkeligheten, hvordan den ser ut og hvordan ting henger sammen. Postholm og Jacobsen (2018, s. 45) beskriver en epistemologi som et vitenskapsteoretisk syn på hvordan man kan få kunnskap om virkeligheten.

I min forskning velger jeg å se virkeligheten gjennom et sosialkonstruktivistisk blikk. Postholm og Jacobsen (2018, s. 49) beskriver dette som at den sosiale virkeligheten er stadig i endring via mennesker som samhandler og handler slik at en oppfattelse av virkeligheten er en konstruksjon av forståelse og meninger i sosial samhandling. Forskeren er i interaksjon med

de som studeres og begge vil påvirkes av hverandre og de omgivelsene forskningen foregår i og dermed blir virkeligheten konstruert sammen med andre.

Postholm og Jacobsen (2018, s. 15) refererer til at forskningen skal frembringe kunnskap som er gyldig for flere enn bare forskeren selv og derfor må forskeren være transparent i hvordan arbeidsprosessen i studiet har vært.

6.1 Rekrutteringsprosessen og utvalg

Rekrutteringsprosessen har foregått via eget nettverk ved å ta kontakt, via e-post, til inspektør for mellomtrinnet på to skoler. I denne e-posten spurte jeg om de kunne hjelpe meg med å formidle forespørsel om deltagelse i studien blant naturfagslærere og helsesykepleiere. Ved å invitere i eget nettverk kunne jeg ende opp med å intervju tidligere kollegaer, men av hensyn til reisevei var dette det som var mest hensiktsmessig. Hvordan inspektørene valgte ut mulige informanter vet jeg ikke, men inspektørene rekrutterte informanter etter mine kriterier og videresendte kontaktinformasjon til meg. Jeg tok så kontakt via epost med mer utfyllende informasjon om masterprosjektet og spurte om deltagelse. Når informanten bekreftet deltagelsen til meg, sendte jeg dem informasjonsskriv med samtykkeskjema om å delta i studien.

Mitt utvalg består av 5 informanter fordelt på to barneskoler på Østlandet. Utvalget består av tre naturfagslærere, som alle har undervist om pubertet på mellomtrinnet, og to helsesykepleiere. Utvalget kan ses på som det som Dalland (2020, s. 79) kategoriserer som et strategisk utvalg. Dette fordi informantene ikke er tilfeldig utvalgt innenfor alle lærer i Norge, men valgt ut etter en forventning om at disse deltagerne har erfaringer og kunnskaper som er hensiktsmessige for å kunne besvare problemstillingen i denne studien. Formålet med denne studien er ikke å generalisere, men å forstå konteksten undersøkelsen foregår i. Ved å intervju informanter fra forskjellige deler av skolens virksomhet, vil jeg få forskjellige perspektiv inn i studien. Disse forskjellige innfallsvinklene har interesse fordi det er anbefalt at helse og skole samarbeider om seksualundervisningen (Helsedirektoratet, 2020; NOU 2015:8, 2015).

Datasett	Totalt antall år ansatt	Underviser i naturfag/pubertetsundervisning	Har utdannelse i tema innefor kropp og helse
Lærer 1 +2+3	5+5+20 år	Ja	Ja, men lite

Helsesykepleier 1+2	1+12 år	Ja	Ja
------------------------	---------	----	----

Tabell. 1. Oversikt over deltakere i studien.

6.2 Datainnsamling

Innsamlingsmetoden for denne studien er valgt kvalitativt, ved et semistrukturert dybdeintervju, fordi jeg ønsker å lytte til informantene og deres subjektive meninger og opplevelser. Tjora (2021, s. 127) beskriver at målet for dybdeintervju er å skape en fri samtale om noen temaer forskeren har bestemt på forhånd. Tjora (2021, s. 128) trekker også frem at det er viktig å legge til rette for åpne spørsmål slik at informantene har muligheten til å gå i dybden og å få assosiere fritt.

Før intervjuene startet utviklet jeg to intervjuguider, en for lærere og en for helsesykepleiere (Vedlegg 3 og 4). De første spørsmålene omhandlet bakgrunnsopplysninger om erfaring og utdanning. Disse opplysningene er ikke direkte tatt med i analysen, men jeg tok dem med i intervjuet for å skape det som Tjora (2021, ss. 132-133) beskriver som en uformell situasjon der informantene kan snakke om noe de er trygge på. Et intervju kan ifølge Anker (2020, ss. 52-53) ses på som en sosial konstruksjon av virkeligheten. Informantene konstruere sin virkelighet via erfaringer og tanker, men samtidig er forsker også med på å formidle virkeligheten via sine egne opplevelser, tanker og tolkninger i intervjusituasjonen. Tjora (2021, s. 133) beskriver at i en intervjusituasjon er det viktig for forskeren å innta en naiv posisjon for å forhindre at man innehar en forutinntatthet over emner eller synspunkter under intervjuet. For å prøve å ivareta dette ble spørsmålene laget vide og med en tanke for at informantene måtte bruke sine erfaringer og meninger for å kunne svare på spørsmålene. Med bakgrunn i ønsket om å få innsikt i deres oppfatning og tanker fikk ikke informantene utlevert spørsmålene på forhånd, da jeg ville eliminere bort muligheten for å lese seg opp på emnet.

Fire av fem intervjuer ble gjennomført på informantenes arbeidsplass, på et grupperom. Det var informantene som bestemte hvilket sted de ønsket å gjennomføre intervjuene. Et av intervjuene ble gjennomført på det lokale biblioteket, etter forslag fra deltager. Når vi var ferdige med dette intervjuet kommenterte informanten selv, at det å snakke om seksualundervisning på et offentlig sted var litt krevende, men at det ikke hadde noen direkte påvirkning på samtalen vår.

Alle intervjuer ble tatt opp på diktafon knyttet opp mot nettskjema fra Universitetet i Oslo. Intervjuene ble transkribert i sin helhet dagene etter intervjuet, og var ferdig før nytt intervju

startet. Under intervjuene ble det også notert stikkord som ble brukt til å få utdypende eller oppklarende svar. I tillegg ble det ved noen anledninger ned nonverbal kommunikasjon som for eksempel ansiktsuttrykk. Informant fikk informasjon om bruk av diktafon, lagring og formålet med notatblokken før intervjuet startet.

6.3 Dataanalyse

Postholm og Jacobsen (2018, s. 103) beskriver en analyse som enten induktiv, induktiv eller abduktiv. I en abduktiv tilnærming leter man etter forklaringer eller sannsynlige beskrivelser av et spørsmål eller noe man ønsker å undersøke ved å veksle mellom teori og empiri der begge er vektlagt like mye. I denne studien har jeg valgt en abduktiv tilnærming.

Dataanalysen ble gjennomført som en tematisk analyse (Brown & Clarke, 2006). Brown og Clarke (2006, ss. 17-18) beskriver at tematisk analyse innebærer å søke på tvers av et datasett for å finne gjentatte meningsmønstre. Analyseprosessen starter når forskeren begynner å legge merke til og eller se etter meningsmønstre og spørsmål av mulig interesse i dataene. For å finne disse mønstrene benyttes et stort antall koder, som i sin helhet blir bearbeidet til sluttresultatet som består av en rapport bestående av betydningen av mønstre i dataene. Om forskeren finner temaer uklare kan forskeren konstruere og identifisere temaer gjennom hele analyseprosessen. Dette betyr at analyse innebærer en konstant bevegelse frem og tilbake mellom hele datasettet, de kodede utdragene av data som blir analysert, og sluttanalysen som blir produsert. Selve skrivearbeidet blir derfor en integrert del av hele kode og analyseprosessen.

Hele denne prosessen kan forklares via seks trinn. Det første trinnet handler om å gjøre seg kjent med datamaterialet. I denne studien ble alle intervjuer transkribert hver for seg i sin helhet. Jeg valgte ikke å utelate småord som eh.. og hmm.. fordi jeg ønsket et så komplett datasett som mulig. Dette var også nyttig å ha med fordi det hjalp til å se helheten i svarene i ettertid. Jeg merket i transkriberingsprosessen at jeg måtte bruke god tid på å tegnslette, slik at materiale ble gjennomarbeidet på en så riktig måte som mulig. Etter dette ble hele datasettet grundig gjennomlest, både i hvert intervju hver for seg, men også hver linje i hvert intervju hver for seg. Ved gjennomlesing noterte jeg stikkord i marginen, markerte tekst og laget notater og begynte å kodesette etter relevans til problemstillingen. På denne måten fikk jeg en del koder der jeg ikke så noen relevans, og derfor ble dette sortert ut som ikke aktuelt. På dette stadiet valgte jeg å samle alle besvarelsene fra lærerne som ett datasett og alle besvarelsene fra helseykepleierne som ett datasett.

Neste fase handlet om å lete etter mønster eller se etter felles eller ulike meninger i datasettene, se eksempler på dette i Tabell 2. Sorteringen videre var å prøve å samle koder eller temaer til større hovedtemaer. I denne fasen var det flere av utsagnene fra informantene som passet inn under flere temaer. En ny runde med å arbeide med temaer og undertemaer spisset resultatene enda mer. Disse samlebegrepene ble igjen sett på i sammenheng slik at det som til slutt er presentert i et felles tema.

I analysen ble det viktig å bearbeide dataene på en slik måte at tillit og troverdighet mellom forsker og informant ble ivaretatt. I resultatkapittelet er derfor forståelsen av funnene presentert med sitater fra informantene.

Fraser	Kode	Undertema	Tema
Trinntid har vi	Organisering	Skolekultur	Undervisningens innhold og organisering
Pleier å gjøre det alene, men hender noen spør meg	Organisering	Skolekultur	Undervisningens innhold og organisering
Ser på nettet og ser om jeg finner noe jeg synes er bra	Elektroniske kilder	Nettvett	Digital hverdag ny tid
Bruker læreplan	Bakgrunnskunnskap	Styringsdokument er	Undervisningens innhold og målsetning

Tabell 2. Eksempel fra analyseprosessen av datasettet til lærerne

6.4 Gyldighet i forskningen

Gyldighet i forskningen handler ifølge Postholm og Jacobsen (2018, s. 267) om det man ønsker å undersøke er blitt undersøkt. I denne sammenheng må problemstilling ses i forhold med de dataene jeg har samlet inn. Dette innebærer om jeg har fått stilt spørsmål som gjør at jeg kan besvare problemstillingen. I denne studien ble det gjennomført enkelt intervjuer istedenfor gruppeintervjuer fordi jeg ønsket å høre informantenes meninger og erfaringer hver for seg og ikke som en gruppe. I analyseprosessen er empiri fra informantene samlet til to datasett utfra hvilken rolle de har i seksualitetsundervisningen. Dette betyr at jeg ser på

gruppen av lærer og gruppen av helsesykepleiere. Valget om å gjøre det på denne måten er fordi jeg er interessert i hvordan naturfaglærernes kompetanse og helsesykepleierens kompetanse sammen kan utfylle hverandre i seksualitetsundervisningen, ikke hva hver enkelt gjør og tenker hver for seg. I oppgaven vil det derfor være gruppen av informanter som refereres til, ikke den enkelte informant.

Hovedhensikten med min studie er å kartlegge hvordan informantene i denne studien erfarer seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet, hvordan informantene beskriver valg av undervisningsinnhold, samt hvem som gjennomfører seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet. Ved at man har en forforståelse kan dette føre til at man for eksempel i en intervjusituasjon velger sine oppfølgingsspørsmål etter dette eller at man i analysen ser ubevisst etter mønster som passer inn med det man har en forståelse om fra før. Dette prøvde jeg etter beste evne å være bevisst på i forarbeidet når jeg lagde intervjukjemaet, under intervjuene og i analysen. Det som var viktigst under utarbeidelse av intervjuguidene var å gjøre spørsmålene så åpne, at de ikke ledet informantene inn i en retning jeg ønsket eller så for meg på forhånd. For å få til det var det viktig å kartlegge for meg selv, hva jeg mente om temaet, min forforståelse (Dalland, 2020, s. 60). Min forforståelse for tema til denne masteroppgaven er preget av;

- at mediene skriver om at seksualitetsundervisningen må styrkes og endres
- at min erfaring er at seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet er noe tilfeldig med tanke på innhold.

Dalland (2020, s. 63) beskriver at kravet til relevans i problemstilling og forskerspørsmål i seg selv ikke nok for at det er en pålitelig datainnsamling, det er også selve datainnsamlingssituasjonen og det som foregår i interaksjonen mellom intervjuer og informant. Et viktig begrep og forholde seg til er intersubjektivitet. Intersubjektivitet kan ifølge Nyeng (2020, s. 85) beskrives som enighet om hvordan språket skal brukes til å beskrive virkeligheten. I dette ligger det at intervjuer og informant har felles forståelse av den virkeligheten og de begreper som blir undersøkt. Spørsmålene og svarene må forstås likt av intervjuer og informant. Før intervjuene ble begrepene helhetlig seksualitetsundervisning, pubertetsundervisning, tverrfaglighet og samarbeid vurdert som begreper som kan ha ulik betydning. Under intervjuene ble det derfor undersøkt om hva informantene selv la i disse begrepene.

Ifølge Dalland (2020, ss. 48-49) handler hermeneutikk om å forstå og ikke bare forklare. Det handler om finne meningen i noe, eller å forklare noe som er uklart. Hermeneutikk er fortolkningen i møtet med mennesker, og i disse møtene skjer det en tolkning, forståelse, ny tolkning og ny forståelse. Gjentakelse av denne undersøkelsen vil ikke kunne gi eksakt likt resultat, da denne spiralen av tolkninger og forståelse blir til i møtet mellom mennesker. Hvilke oppfølgingsspørsmål som blir stilt, for eksempel, springer ut fra hva intervjueren tolker der og da. En kvalitativ studie har ikke som målsetning å komme frem til et resultat som generaliserer, men det kan gi indikasjoner om hvordan et fenomen eller hvordan en tilstand er (Dalland 2020, ss. 48-49). I denne oppgaven er det kun brukt 5 informanter fra samme kommune, så denne oppgaven er ikke generaliserbar for hvordan seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet gjennomføres i Norge. Allikevel tror jeg denne studien har relevans og kan gi noe innsikt i hvordan seksualitetsundervisningen gjennomføres og oppleves av lærere og helsesykepleiere i Norge på mellomtrinnet.

6.5 Mulige feilkilder

Under utvelgelse av hvor jeg skulle innhente informanter til intervjuene, brukte jeg eget nettverk for å få avtalt intervjuer. I og med at dette nettverket bestod av inspektører på skolene der informantene ble rekruttert fra, kan det hatt innvirkning på hvordan svarene i intervjuene ble formulert fra informantene. Jeg har ingen indikasjon på at dette var tilfelle, men muligheten for at en annen intervjuer som ikke har relasjon til ledelsen på den skolen der informantene var ansatt kunne fått andre svar.

I intervjusituasjonen kan jeg ha gitt føringer, selv om det ikke var intensjonen, via oppfølgingsspørsmål, kroppsspråk og lignende fra meg som intervjuer. Min egen forforståelse vil ha en betydning under innsamlingsprosessen, selv om jeg var bevisst på dette. Under det første intervjuet vet jeg blant annet at jeg burde stilt bedre oppfølgingsspørsmål ved et av svarene da svaret var « ...du vet hva jeg mener, du har vært i et klasserom». I et slikt tilfelle burde jeg etterspurt eksakt hva som informanten mener og ikke latt min erfaring og min assosiasjon bli det gyldige svaret fra informanten. I intervjuprosessen videre ble jeg da mer bevisst på å be informanten svare i egne ord, selv om jeg i utgangspunktet kunne tenke meg til hva som var svaret.

Under analysen kan det ha vært gjort ubevisste tematiske koplinger eller fravær av tematiske koplinger. Dette kan være fordi man har en forutinntatthet om hva man leter etter eller ikke leter etter, uavhengig om man prøver å være så nøytral man kan.

Naturfagslærerne i denne studien er ikke kun naturfagslærere, men også kontaktlærer for den gruppen av elever de har i naturfag. I og med de er kontaktlærere er det rimelig å tenke at de har flere fag med den samme gruppen av elever slik at de planlegger undervisning i flere fag til samme gruppe. Det er også sannsynlig å tenke at disse lærerne har grunnlag for en bedre relasjon til elevene de har i naturfag, enn om de kun underviste elevgruppen i naturfag. Dette kan ha spilt en rolle i hvordan lærerne svarte i denne undersøkelsen. Ved start av intervjuene snakket vi om dette og jeg fremhevet at det var rollen naturfagslærer jeg var interessert i.

6.6 Forskningsetiske spørsmål

Før jeg startet datainnsamlingen ble forskningsprosjektet meldt inn til Norsk senter for forskningsdata, NSD, I søknaden ble formålet for undersøkelsen beskrevet og detaljer rundt datainnsamling og oppbevaring av data meldt inn. Prosjektet ble godkjent, og innsamling av data kunne starte (Vedlegg 1). Før intervjurunden startet fikk alle informantene tilsendt samtykkeskjema med informasjon om prosjektet til deltagerne (Vedlegg 2) og avtalte dato og tidspunkt for intervju. I starten av hvert intervju gikk vi igjennom regler for deltagelse der det ble gitt informasjon om informantens rettigheter og eksplisitt informert om hva informanten kunne gjøre om de ved et senere tidspunkt ønsket å trekke seg fra deltagelse.

I denne studien ble det brukt lydopptak under intervjuene. Dette er data som kan identifiseres, og derfor er det kun jeg som har hørt disse opptakene.

Jeg har valgt å presentere funnene fra helsesykepleierne som et datasett og svarene fra lærerne som et datasett. Siden jeg har få deltagere fra samme kommune valgte jeg denne løsningen for å kunne ivareta deltagerens anonymitet overfor lesere av studien.

7.Resultater

Resultatene gjengitt i dette kapitlet handler om refleksjoner, tanker og erfaringer helsesykepleierne og naturfagslærerne i denne studien har om og med seksualitetsundervisning på mellomtrinnet. Under prosessen med å analysere og bearbeide data har jeg utviklet hovedtema og undertema som vises i tabellen under.

Hovedtema	Undertema
Undervisningsorganisering og samarbeid	<ul style="list-style-type: none"> ○ skolekultur ○ parter i samarbeidet
Rammer, kontekst og relevans	<ul style="list-style-type: none"> ○ gruppestørrelse

	<ul style="list-style-type: none"> ○ elevenes hverdag ○ modellering
Undervisningsinnhold og målsetning	<ul style="list-style-type: none"> ○ styringsdokumenter ○ undervisning om pubertet
Digital hverdag ny tid	<ul style="list-style-type: none"> ○ nettvett-kritisk tenkning ○ sosiale medier ○ pornografi

Tabell 3. Analysens tema og undertema

Sitater fra begge datasettene er gjengitt i kursiv i resultatkapittelet, men det kan forekomme at det i noen sitater er unnlatt ord, eller omskrevet på en slik måte at informantenes anonymitet er ivaretatt. Datasettene som inneholder informasjon fra lærerne blir referert til som «Lærer» og datasettet som inneholder informasjon fra helsesykepleierne blir referert til som «Helsesykepleier».

7.1 Undervisningsorganisering og samarbeid

Felles for både lærerne og helsesykepleierne i denne studien er at de er bidragsytere inn i seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet. Lærerne i denne studien gjennomfører sin seksualitetsundervisning, i hel klasse på 5. trinn, mens helsesykepleiere holder sin undervisning, som oftest i kjønnsdelte grupper, på 6.trinn. Hvordan denne undervisningen gjennomføres hos hverandre vet ikke de forskjellige yrkesgruppene så mye om, utover at det er tema som omhandler seksualitet som er en del av innholdet.

«Hun kom og spurte om vi hadde tenkt å ha noe om seksualundervisning og lurte på om hun kunne komme innom å ta en økt, men hun hadde ansvaret da, jeg blandet meg ikke oppi opplegget hennes». Lærer

Helsesykepleierne i denne studien fremhever at de savner å vite hva elevene har vært igjennom av fagstoff før pubertetsgruppene på 6. trinn slik at Helsesykepleierne kan bygge sin undervisning videre på det som lærerne allerede har vært igjennom. Det trekkes frem at det i undervisning om seksualitet kan for noen elever oppleves som utfordrende eller flaut og delta i undervisningen. Helsesykepleierne kunne derfor ønske at det var brukt mer tid av naturfagslærerne i forkant for å normalisere det å snakke om seksualitet. Dette mener

helsesykepleierne ville bidratt til at elevene kunne ha bedre forutsetninger for utbytte når de var deltakere på pubertetsgruppen.

«Jeg synes det skulle vært snakket om og normalisert mer fra lærerens side før vi kommer inn, vi blir fort de som underviser om noe kleint» Helsesykepleier

Ved spørsmål om samarbeid mellom helsesykepleierne og naturfagslærerne om seksualitetsundervisningen forklarer både helsesykepleierne og lærerne at det ikke er et reelt samarbeid, men at det er en forståelse for at de skal ha undervisning om pubertet til de samme elevene.

«Det samarbeidet som er at helsesykepleier tar en gruppe, det ligger på hennes plan på 6 trinn tror jeg» Lærer

«Ja hva er et samarbeid, er det å planlegge at noe skal skje, passer det den og den datoen, da kommer vi. Det er jo ikke et reelt samarbeid om undervisning». Helsesykepleier

Helsesykepleierne i denne undersøkelsen trekker frem det å ha grupper av elever på 6.trinn som en form for samarbeid med lærerne, men ønsker mer samarbeid om undervisningens innhold og planlegging på tvers av yrkesgruppene.

Lærerne beskriver at helsesykepleierne er tilgjengelige om lærerne trenger faglig hjelp med planleggingen, eller at det er muligheter for helsesykepleierne å komme inn å holde undervisningen, hvis for eksempel læreren ikke er komfortabel med å holde undervisningen selv. Ingen av lærerne har benyttet seg av dette, men de understreker at muligheten ligger der.

«Tilbudet fra helsesykepleier er veldig åpent, vil du at jeg skal komme så kommer jeg..» Lærer

I denne studien er det ingen av lærerne som kommenterer progresjon eller det å forberede elevene for undervisningen de skal ha i pubertetsgruppene hos helsesykepleierne som en arena for samarbeid. Den vanligste formen for samarbeid om seksualitetsundervisningen er at lærerne på trinnet samles for å diskutere erfaringer og gi hverandre tips før oppstart av tema. Det er ikke et mål om å gjennomføre lik undervisning i alle klasser på trinnet av lærerne, eller at en lærer gjennomfører undervisning om pubertet i alle klasser. Dette begrunner spesielt en av lærerne med at det må tilpasses den gruppen av elever man har, og sin egen kompetanse og erfaring som lærer.

«Det blir jo mer å peke på stoffet, og si noe om hva vi tenker, men det er opp til hver enkelt på tilpasse til seg». Lærer

Lærerne i denne studien forklarer at skoleledelsen ikke legger noen føringer om hvordan seksualitetsundervisningen skal gjennomføres. Det er en samstemt enighet at det heller ikke er ønskelig eller i tråd med mandatet til den autonome læreren.

«Ledelsen har ikke gått inn og sagt at seksualundervisningen skal være sånn og sånn, det er opp til læreren som profesjonell.» Lærer

Helsesykepleierne i denne studien ønsker at det skal legges mer til rette fra ledelsen til planleggingstid og diskusjon rundt innhold og gjennomføring av undervisningen relatert til folkehelse og livsmestring mellom lærere og helsesykepleiere. Helsesykepleierne oppfatter den praksisen som gjennomføres nå som at det er opp til hver enkelt lærer å ta avgjørelser om innholdet i undervisningen.

«Jeg synes undervisning om folkehelse og livsmestring burde være en ledelsesoppgave, det bør inn i et årshjul slik at det ikke blir tilfeldig. Da kunne man samarbeidet om at i den og den måneden snakker vi om det og det og det gjør vi slik og sånn» Helsesykepleier

Helsesykepleierne peker på at det kan ha en naturlig grunn for at det manglende samarbeidet om planleggingen. Både lærere og helsesykepleiere har felles arbeidssted på skolen, med den samme elevmassen, men lærerne er utdanningspersonale og helsesykepleierer er ansatt i helsevesenet og følger forskrifter derfra.

«Vi er jo ikke en del av skolen, vi har en annen sjef og et annet lovverk så hvor mye man er med på møter også videre er nok veldig personavhengig og skoleavhengig» Helsesykepleier

En av lærere mener at taushetsplikten er et hinder som hindrer den frie samtalen mellom helsesykepleierne og lærerne.

«Hun er jo bundet av taushetsplikten sin, men i generelle vendinger kan hun sin noe om hva de snakket om» Lærer

Taushetsplikten ser ikke helsesykepleierne på som noe hinder for planlegging og gjennomføring av undervisning fordi undervisningen er for alle elever, og heller ikke noe stort hinder når det gjelder å samarbeide om oppfølging av enkelte elever.

«Det kan være noen ting vi ikke kan snakke om, men det går ganske så greit fordi det er oppe i dagen uansett». Helsesykepleier

Helsesykepleierne i denne studien ønsker mer samarbeid mellom skole og hjem om seksualitetsundervisningen. Dette begrunnes i at foresatte er barnas hovedomsorgspersoner og det er viktig at foreldre også får en form for opplæring i det å være pubertetsforeldre.

«...men jeg tenker at det kunne være litt lurt å kunne gå inn litt forberedt, for jeg tror mange foreldre ikke er helt, det kommer litt brått på. Så jeg tenker at de er dårlig forberedt rett og slett. Det er ikke bare å huske på å ha bind liksom, tenåringer trenger en helt annen omtanke, omsorg og hjelp til å sortere og organisere seg selv rett og slett». Helsesykepleier

En av helsesykepleierne har vært involvert i et foreldremøte og snakket om pubertet og foreldrerollen en gang. Dette møtet var initiert av en foreldrekontakt i en av klassene dette året.

Lærerne i denne studien har delte meninger om skole-hjem samarbeid i seksualundervisningen. En av lærerne beskriver at han ønsker ikke å involvere foreldrene med informasjon om hvordan undervisningen skal gjennomføres eller innholdet i den.

«Jeg tenker at informasjon om hva som gjøres på skolen trengs ikke ut til foreldrene. Det som har med undervisning å gjøre er det skolen og lærerne som styrer» Lærer

Det to andre lærerne oppfordrer gjerne elevene til å snakke om pubertet hjemme med de foresatte, men har ikke noe videre informasjon hjem, utover at det står på ukeplanen, men det trekkes frem at det oppleves som foresatte setter pris på at skolen snakker om seksualitet, etter tilbakemeldinger fra foresatte i for eksempel utviklingssamtaler. I denne studien er det ingen av lærerne som har opplevd noen negative henvendelser fra foresatte, og de kjenner heller ikke til at noen av kollegaene har opplevd dette. Likevel nevner alle lærerne i studien at temaer som omhandler seksualitet i naturfag kan være en kilde til støy og uro fra foresattes side.

«...det ville sikkert vært noen konservative folk som mener noe om hvilke signaler man sender og at vi ikke skal fremme det på skolen» Lærer

7.2 Rammer, kontekst og relevans

Både lærere og helsesykepleierne i denne studien kommenterer at pubertetsundervisning krever mye av underviseren. Det er ikke pubertetstemaet i seg selv som er oppfattet utfordrende, men at det er den store forskjellen i elevmassen. Elever kommer til forskjellige tidspunkt i puberteten, og en undervisning som ble holdt i september og ikke er interessant for en elev da, kan være høyaktuell to måneder senere. Helsesykepleierne fremhever viktigheten

av å ha den planlagte undervisningen på tidligst mulig trinn, fordi de opplever at det kan fører til at elevene tar kontakt når det er noe som gjelder dem på et senere tidspunkt.

«så er det ett eller annet og da merker elevene at nå er det skjedd en endring hos meg, eller at nå er det veldig mye oppe i hodet mitt. Da er det viktig at de kan komme å si at du jeg hørte du snakket noe om det en gang og.. da er det kanskje lettere å prate med en trygg voksen da, som kan veilede, trygge og normalisere». Helsesykepleier

Både helsesykepleierne og lærerne i denne studien er opptatt av at pubertetsundervisning er relevant på mellomtrinnet siden de fleste elever starter puberteten i den tiden. I tillegg oppfattes det at temaer innenfor seksualitet er interessante og at de engasjerer elevene. Det viktigste for både lærerne og helsesykepleierne i denne studien er at det må legges til rette for at klasserommet er en trygg arena for elevene. Læreren og sykepleierne i denne studien er også opptatt av at elevene skal kunne ha muligheten til å stille spørsmål om alt de lurer på og at det er viktig at spørsmålene blir møtt på en åpen og inkluderende måte. Disse spørsmålene oppfattes også som en mulighet for både elevene og lærerne/helsesykepleierne til å forberede seg på temaet. Både sykepleierne og lærerne kommenterer at det blir stilt mange flere spørsmål både i forkant og under selve undervisningen om elevene har hatt mulighet til å forberede seg.

«Spørsmål som har kommet fra klassen går vi gjennom sammen da, og setter av dagen til videre personlige samtaler. Så trygger vi at vi er til stede alle andre dager» Helsesykepleier

«Vi legger til rette for at de kan spørre oss». Lærer

Hvem elevene foretrekker å stille spørsmål til varier fra elev til elev erfarer lærerne og helsesykepleierne i denne studien. Det kommer an på hvem elevene foretrekker, og derfor er det viktig for både helsesykepleierne og lærerne i denne studien å legge til rette for at elevene kan velge den de ønsker å prate med om det de lurer på. Det oppfattes som det viktigste at det er noen som er tilgjengelige for elevene, ikke så mye hvem det er.

«Det kommer an på hvem man spør tenker jeg. Noen er kjempeåpne med læreren sin, og kan snakke om alt, grenseløst, og det er helt supert, mens det er noen som kanskje synes det er best å prate med helsesykepleier, det blir som å prate med legen din, du har ikke noe personlig forhold til personen, men det er en profesjonell person som du ikke ser hver dag».

Lærer

Rammene rundt seksualitetsundervisningen beskrives forskjellig fra lærerne og sykepleierne i denne studien. Lærerne gjennomfører sin undervisning oftest i hel klasse og helsesykepleierne

i mindre grupper delt etter kjønn. For helsesykepleierne er det tryggheten for elevene av å være i mindre grupper med deltagere av samme kjønn som er det viktigste. Dette oppleves som en mindre barriere for elevene og stille spørsmål som angår dem når de er delt inn på denne måten. En av helsesykepleierne forteller at det er en pågående diskusjon i kommunenes helsesykepleierteam om organiseringen av kjønnsdelte grupper skal opphøre.

«Det er det med at noen definerer seg som noe annet enn det kjønn de er født med, og da kan den formen for deling i kjønn virke ekskluderende for de som ikke definerer seg som en av delene». Helsesykepleier

I tillegg er det viktig for helsesykepleieren at de snakker om hva taushetsplikt er og hvilken betydning det har for tilliten til hverandre.

«Også legger jeg opp til litt mer avslappa, tror de merker at jeg ikke er lærer da, har ikke så mange regler da. Vi blir enig om taushetsplikt, at ikke de går og plaprer etter møtet. Jeg har erfaring med at det i det store og det hele blir fulgt». Helsesykepleier

Helsesykepleierne i denne studien kommenterer også at denne delingen gjør at de kan gå i dybden på undervisningen som er rette mot kjønns spesifikke forhold som for eksempel menstruasjonsprodukter, eller ufrivillig reisning hos guttene.

Lærerne i denne studien oppleves ikke opptatt av kjønnsdeling eller grupperinger i undervisningen. De er mer opptatt av at seksualitetsundervisningen er et modningstema som må jobbes med over tid samtidig som den som gjennomfører undervisningen er komfortable i sin rolle som faktaformidler og klasseleder.

«Hvis man har jobbet lenge med dette i forkant, startet innledningsøker med bare å prate, gjøre temaet kjent slik at det skal være trygt å prate så har jeg opplevd at det blir lettere for elevene å være åpne, at de blir mindre kleine» Lærer

En av lærerne trekker spesifikt frem som det viktigst for sin undervisning er gradvis introduksjon til emnet, modellering og øving i å ha samtale som undervisningsform.

«Det er viktig å ha rammer, å modellere hvordan man snakker om dette. De må gjerne stille spørsmål om personlige ting, men de vet at de får et objektivt svar. Dette krever jo da at vi har øvd oss på hva som er et objektivt svar og hva som er et subjektivt svar» Lærer

Lærere og helsesykepleierne i denne studien mener at det brukes for lite tid på undervisning i seksuell helse, seksualitet og pubertet. En av lærerne forteller at han benytter de anledningene

han har, uavhengig av time eller fag, til å ta tak i henvendelser eller hendelser for å undervise i seksualitet

«Noen ganger bare oppstår det naturlig, og da må man benytte muligheten uansett hvilket tema du egentlig snakker om, eller fag man har» Lærer

En annen av lærerne i denne studien kommenterer spesifikt at han er bekymret for at kompetansemålet, der pubertet er nevnt i naturfag, er definert til etter 7. trinn. Han er redd for at dette kan føre til at undervisningen legges til slutten av 7. trinn fordi han har en oppfattelse av at en del lærer drøyer med dette eller ikke ser det som så viktig som mye annet.

Felles for alle lærerne i denne studien er at de kritiserer læreplanen for at det er for vage kompetansemål, slik at det blir tilfeldig hva som innlemmes i undervisningen og hvor mye tid som brukes på det av hver enkelt lærer. En av lærerne kommenterer spesifikt at seksualitetsundervisningen lider under for stort stofftrykk og for lite avsatt tid.

«Læreplanen er for omfattende, det er umulig å rekke over alt. Derfor fokuseres det på det som blir målt på, og seksualitetsundervisningen er ikke på nasjonale prøver» Lærer 2.

Som et hjelpemiddel for lærer har Utdanningsdirektoratet laget en støtteressurser til undervisning om kjønn og seksualitet koblet til LK20. Denne støtteressursen kjenner to av lærerne til å ha bladd i uten å kjenne innholdet, mens en av lærerne avfeier denne som ikke verdt å se på.

En av lærerne, som forteller at han gjør alt rundt denne undervisningen selv, og er komfortabel med det, ønsker allikevel at helsesykepleierne kunne tatt større del i denne undervisningen.

«Vi skulle hatt helsesykepleiere med mer tid til å bistå. De har en liste de krysser av på når de underviser og de gjør det ordentlig» Lærer

7.3 Undervisningens målsetninger og innhold

Undervisningens målsetning for lærere og helsesykepleierer i denne studien kan synes delt på noen områder, men også mye er likt. Begge yrkesgrupper har som fellesnevner at undervisningen handler om å normalisere mangfoldet og forhindre overgrep, undervise om hvordan mennesker oppfører seg mot hverandre i hverdagen og i et forhold, og det handler om kunnskap om kroppslige og mentale endringer.

Læreren trekker frem at ikke alle temaer i seksualitetsundervisningen kan undervises etter en mal fordi undervisningen må tilpasses elevgruppen de har.

«Det er viktig å være i dialog med elevene, det skal være en kommunikasjon, det skal ikke bare med fagstoff på dette. Det skal ikke være forelesning. Noen ting er det greit å gjøre som faktaøker, men det holder ikke med bare det» Lærer

Lærerne beskriver undervisningen som en blanding av faktaøker og annen aktivitet som en del av naturfaglig seksualitetsundervisning, men kommenterer at det er store forskjeller på hvordan lærerne gjennomfører denne undervisningen. Dette kan handle om hvor mange temaer de tar med i undervisningen eller hvor mye elevene er involvert.

Det er to områder der det er større forskjeller i seksualitetsundervisningen mellom helsesykepleiere og lærere og det er om egen seksuell nytelse og hvilket? mangfold. Når det kommer til undervisning relatert til seksuell aktivitet tilnærmer helsesykepleierne og lærerne i denne studien seg det litt forskjellig. Helsesykepleierne snakker med elevene eksplisitt om egensex og betydningen av å kjenne kroppen sin, hva man liker og ikke liker, slik at elevene ved en senere anledning skal ha bedre forutsetninger for egen nytelse.

«Egensex snakker vi om, det med egen nytelse, oppfordrer barna til å bli kjent med seg selv og teste ut, da vet man bedre hva man vil gjøre senere». Helsesykepleier

Ingen av lærerne i denne studien snakker med elevene om egensex og betydningen av å vite hva man selv foretrekker i møte med en fremtidig partner. Det lærerne snakker med elevene om når det gjelder seksuell aktivitet er om samtykke og betydningen av ordet nei. En av lærerne i denne studien kommenterer spesifikk bekymring over det han opplever mange flere elever enn tidligere som argumenterer mot et nei, på for eksempel et spørsmål om å gå tidligere ut til friminutt. Dette setter denne læren i sammenheng med undervisning om samtykke.

«Har du for eksempel en gutt som aldri har godtatt et nei på et svar, så vil han slite i sine relasjoner til en partner senere. Han vet faktisk ikke hva ordet nei betyr. Dette er en samfunnsutvikling som ikke er grei, og jeg mener dette spinner direkte over i temaet om seksualitet». Lærer

Seksuell legning, og seksuelt mangfold er tema som helsesykepleierne og lærerne i denne studien underviser om. Dette handler om menneskerettigheter som toleranse, respekt og frihet til å velge hvem du vil være sammen med. Lærerne snakker lite om kategorier av legninger, hva det heter om man er forelsket i en av samme kjønn eller for eksempel om kjønnsdiversitet

og hva det er. Helseysykepleierene i denne studien er opptatt av at å kategorisere mangfoldet, slik at elevene kan få muligheten til å få kunnskaper om det mangfoldet som finnes, og normaliteten av det.

«Det er viktig det med å kunne kjenne seg igjen, det med å oppleve at det er flere som føler det som jeg føler, at det har et navn». Helseysykepleier

Lærerne i denne studien er delt i hvor detaljert de snakker om mangfoldet. To av lærerne spesifiserer at de er opptatt av å formidle at alle er seg selv uten at det er viktig å navngi hva det eventuelt heter. De ønsker ikke å legge byrde på elevene ved å sette mennesker i bås som det ene eller det andre. For dem er det viktigste at elevene må få være seg selv uavhengig om det heter det eller det.

«Jeg synes ikke det er hensiktsmessig og lage alle disse konstruksjonene, heller fremme at identitet kan være så mye, det er personlig og det er ikke en fasit på hvordan man skal kjenne seg. Det er ikke en diagnose, et bestemt svar på hvem du skal være». Lærer

En annen av lærerne i denne studien er mer opptatt av å normalisere at elevene hver og en kan kjenne på følelser for både jenter og gutter eller begge deler.

«Det man kan tuche bort i dem med er at ja, det er lov å være litt forvirra, det er alt for tidlig for deg å vite om du er homo eller lesbisk eller hetro eller noe helt annet». Lærer

Helseysykepleierne og en av lærerne i denne studien er spesielt opptatt av å kulturelle og religiøse forskjeller blant elevene under gjennomføringen av seksualitetsundervisningen.

«Det er viktig å være klar over at det er en tendens til at muslimske familier snakker veldig lite om dette. Derfor er det ekstra viktig å trygge de elevene med at på skolen, til læreren, eller andre kan man spørre om alt.» Lærer

Et konkret eksempel som blir nevnt er likekjønnede forhold. Noen elever kan ha med seg lærdom fra hjemmet om at dette ikke er tillat. Spesielt for de elevene som kan ha kjent på følelser for det samme kjønn kan det bli en lojalitetskonflikt og vanskeligheter for elevene med motstridende informasjonen fra skolen og hjemmet.

«Vi underviser om og for menneskerettigheter så vi tar ikke hensyn med å la være å snakke om ting, men vi må være klar over at dette kan være veldig vanskelig for visse elever»

Helseysykepleier

7.4 Digital hverdag- en ny tid

Helsesykepleierne og lærerne i denne studien forteller at de opplever en annen undervisningshverdag nå enn for eksempel fem år tilbake. Den største forskjellen i undervisningshverdagen for lærerne er at hverdagen er digital, med færre eller ingen pensumbøker.

«Vi har ikke lærebøker så vi må gjøre dette selv, det er fint å ha lærebøker som supplement, men å følge en bok er vi ferdig med.» Lærer

Det at det ikke er lite pensumbøker oppleves som en mulighet og et ansvar blant lærerne til å innhente bakgrunnsinformasjon til undervisning fra flere kilder. Det trekkes frem eksempelvis aktører som lager komplette undervisningsopplegg om temaet seksualitet og pubertet, men det er kun en av lærerne som henviser til at han har brukt deler av et slikt opplegg i sin undervisning. Lærerne trekker frem at de vet at det finnes en undervisningsressurs fra Udir om kjønn og seksualitet, men ingen av lærerne har benyttet seg av denne ressursen.

I møtet med elevene forteller både lærere og helsesykepleierne i denne studien om at de opplever eleven mer digitale enn for kort tid tilbake. I forbindelse med spørsmålsrundene lærerne og helsesykepleierne legger opp til ved oppstart av den planlagte undervisningen om seksualitet, kommenterer alle at en stor andel av spørsmålene som blir stilt kan relateres til digital påvirkning. Dette beskrives som spørsmål relatert til porno, påvirkning fra influencere, bildedeling eller andre inntrykk elevene har sett eller lest om på nettet. Dette oppfattes som at det fører til en del utfordringer for elevene i å sortere inntrykk og håndtere informasjonen de møter.

«Det er noen ting de spør om som de har sett eller de har hørt om, for eksempel om en ti åring spør om kvelning eller slåing, analsex eller sånne ting så vinkler vi det til at vi starter ikke der liksom, men noen liker det også og det er helt greit, men det er ikke der man begynner.» Lærer

I møtet med disse utfordringen er begge yrkesgrupper i denne studien opptatt av at man må realitetsorientere og bevisstgjøre elevene om at det man ser og leser ikke bestandig er ekte eller sant.

«Vi snakker om at det er tilgjengelig, vi snakker om porno og prøver å realitetsorientere dem . «jeg ser på porno hver dag, er det normalt?» «hvorfor har de så store tisser?» Da må vi prøve å normalisere at det er ofte skuespill når man ser på porno, kameravinklingen kan gjøre til at det ser mye større ut, da kommer man inn på sex da, at dette er sex og da sier vi at

det ligger mye mer til grunn for å ha sex at der er følelser og at man elsker noen».

Helsesykepleier

Lærerne i denne studien opplever at elevene søker informasjon på egenhånd når det er noe de lurer på om tema rundt pubertet eller seksualitet og at elevene bruker dette til selvopplæring. En av lærerne beskriver spesifikt at han opplever at det er forskjeller i kunnskapsnivå mellom de elevene som søker på egenhånd og de elevene som ikke gjør dette.

«Dette temaet viser tydelig at de som er mye på digitalt kan mer enn de som ikke er det. De kan mer og mer». Lærer

Helsesykepleierne i denne studien forteller at de også opplever at elevene er mer på nett for informasjonssøk. De uttaler spesifikt viktigheten av å opplyse om gode kilder for informasjonssøk eller chatsider for elevene om det er noe de lurer på, har sett, eller synes er vanskelig å snakke med noen om. De oppfatter de kanalene som er laget for ungdom som meget gode og mener dette bør være med i all opplæring. Dette for å forebygge at tilfeldige nettsider eller sosiale plattformer blir brukt som oppslagsverk.

«Tiktok for eksempel, det blir jo brukt som google hvis man lurer på noe». Helseykepleier

Bevisstheten rundt gode nettsider for ungdom og informasjon om dette er det ingen av lærerne som nevner i denne studien.

Nettvett er et tema som både lærerne og helsesykepleierne i denne studien er enige i hører med til pubertetsundervisningen. Tiden elevene er fysiske sosiale med hverandre er mindre enn den var før, og mye av interaksjon mellom elevene går via sosiale medier. Elevenes egen bruk av sosiale medier og chattegrupper kommenteres av alle i denne studien som en arena der det er mindre grenser for hvordan man oppfører seg, enn det er i det virkelige liv. Dette kan handle om hva man sier til hverandre og hvordan dette oppfattes. Sosiale medier trekkes også frem som en ny arena som elevene må forholde seg til med mulighetene som ligger i å dele informasjon om andre veldig raskt og til mange.

Helsesykepleierne nevner spesifikt problematikken rundt nettvett og bildedeling, inklusive nakenbilder. De opplever at dette er en reell problemstilling på mellomtrinnet og at det snakkes for lite om hvordan elevene skal forholde seg til den virkeligheten. Når det gjelder nakenbilder forteller de om at dette er veldig sammensatt. Det kan handle om at elevene kan føle seg presset til å sende, at elever spør om å få, at elevene får tilsendt uten at de ønsker det eller at et bilde blir spredd til mange. De spesifiserer viktigheten i å hjelpe elevene som for eksempel har sendt nakenbilder om hva de skal gjøre da. Dette trenger elevene hjelp med så

de ikke står alene i å håndtere det. Det å vite hva man kan gjøre, det å lære å håndtere dette, stå i det og komme videre er ferdigheter som må snakkes om og trenes på

«Det må også mestres og stå i det, vi gjør alle feil, det kan være mye press og grunner for at du gjør det, men da må du mestre videre hva du skal gjøre videre, at det er en vei videre og du får den hjelpen du trenger». Helsesykepleier

Lærerne i denne studien trekker frem påvirkning fra sosial medier, musikk og film som kan føre til at det i skolehverdagen kan bli en seksualisert sjargong og adferd som ikke oppfattes som aldersadekvat, eller akseptabel blant elevene. Dette kan for eksempel være ord og uttrykk som adopteres fra musikk og film, eller en form for klesstil eller adferd som oppfattes som seksualisert.

«Så ser man jo hvordan barna agerer mot hverandre, syvende trinn var forholdsvis grenseløse i forhold til hverandre, og jentene trodde de måtte finne seg i det og gutta gikk rundt og tenkte at dette er helt grei oppførsel. Da måtte man jo tak i den delen av det da, at så klåfingra som dere er med hverandre gå ikke an» Lærer

8. Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg presenter og diskutere hovedfunnene fra denne studien opp mot relevant teori og tidligere studier. Det første jeg vil diskutere er lærere og helsesykepleiernes erfaringer med seksualitetsundervisningens organisering. Det neste jeg vil diskutere er lærerne og helsesykepleierne sine valg av innhold i seksualitetsundervisningen. Det siste jeg diskuterer er hvordan en digital hverdag påvirker seksualitetsundervisningen.

8.1 Seksualitetsundervisningens organisering

I denne studien finner vi at helsesykepleierne og lærerne bidrar inn i seksualitetsundervisningen hver for seg. Helsesykepleierne skulle ønske at det var et mer konkret samarbeid mellom helsesykepleierne og lærerne om gjennomføring og om innhold, mens lærerne ser på helsesykepleierne som en støtte om det er noe de trenger bistand med i sin gjennomføring. Tidligere studier og undersøkelser har også gjort lignende funn når det kommer til rollefordelingen mellom helsesykepleierne og lærerne. (Bramhagen & Lundström, 2022; Duffy Et.al.,2013; Sex og samfunn, 2021; Parker Et.al., 2009; Helleve Et.al., 2019).

I denne studien kan det oppfattes som om helsesykepleierne ønsker å bidra mere inn i planleggingen og gjennomføringen av lærernes undervisning, mens lærerne ikke ser det som

et behov å involvere andre i sin undervisning. Dette blir begrunnet med at lærerne føler seg komfortable og erfarne nok til å holde undervisningen selv. Dette er ikke i samsvar med tidligere studier og undersøkelser, som viser at mange lærere ikke er komfortable med å gjennomføre undervisning om seksualitet eller pubertet (Duffy Et.al., 2013; Goldschmidt-Gjærløw Et.al., 2022; Mason, 2010; Støle-Nilsen, 2017; Støle-Nilsen, 2022; Sex og Samfunn, 2021). Lærenes komfortabelhet samt helsesykepleierne og lærernes forskjellige tanker om nytteverdi om tverrfaglig samarbeid i undervisningen er interessant, og jeg vil drøfte disse to funnene med tanke på hvilken betydning det kan ha for elevenes læring.

Alle lærerne liker å undervise om seksualitet og har erfaring over flere år med å undervise om pubertet i naturfag. Det å like å undervise i et fag kan bety at man kan stoffet som man lærer bort godt. Det at læreren har gode fagkunnskaper kan bidra til engasjerte elever, noe som igjen kan gjøre at det oppleves som meningsfullt for lærerene. Det at noe oppleves som meningsfullt kan bidra til at lærerne også føler seg komfortable. Goldschmidt-Gjærløw Et.al (2022) beskriver at lærernes faglige kunnskaper bidrar til at de snakker om seksualitet som andre emner i andre fag. I denne studien er det en fellesnevner for både lærere og helsesykepleiere at de ønsker å gjøre seksualitetsundervisningen så virkelighetsnær og relevant som mulig for elevene. Dette gjøres ved å innhente spørsmål fra elevene under oppstart av seksualitetsundervisningen. Dette begrunnes med et ønske om å møte elevene på det de lurer på, men også for å planlegge undervisning som er relevant i den elevgruppen de har der og da. Tidligere studier beskriver at lærerne kan føle seg usikre i hvordan og hva de skal snakke med elevene om (Duffy Et.al., 2013; Sex og samfunn, 2021) og at de ikke tør å invitere til medvirkning (Goldschmidt-Gjærløw Et.al. 2022; Mason, 2010).

Bakgrunnen for hvorfor lærerne i denne studien ikke ser ut til å ha de samme utfordringene som i andre studier, når det kommer til å involvere elevene, kommer ikke tydelig frem. Men det kan tenkes at dette kan ha sammenheng med flere ting. Fravær av lærebøker i undervisningen kan påvirke hva hver lærer velger å ta med inn i undervisningen. For lærerne kan dette bety at de må ta mer kontroll over hvilke temaer og emner de ønsker å ta med inn i undervisningen, noe som igjen kan føre til at lærerne innehar bedre bakgrunnskunnskaper om undervisningens innhold. I denne studien er alle lærerne kontaktlærere, for de elevene de underviser i naturfag, og derfor kan det være tettere relasjoner mellom elever og lærer fordi de kjenner hverandre bedre, enn for eksempel om læreren kun har klassen i naturfag. Assaraf og Radev (2011) beskriver at elevenes forhold til læreren er en av hovedfaktorene for en undervisning som engasjerer elevene. Et av suksesskriteriene for seksualitetsundervisningen

beskriver Unis et al. (2021) er det å ha en trygg relasjon mellom underviser og elever. Mason (2010) trekker frem at det tørre å undervise om det seksuelle er en forutsetning for å hjelpe barn og unge til en sunn helse.

Når det gjelder samarbeid med helsesykepleierne trekker lærerne selv frem at det er de selv som autonome lærere som bestemmer over sin undervisning og derfor også om innhold, planlegging og gjennomføring. Helsedirektoratet (2017) beskriver i sine retningslinjer for skolehelsetjenesten at det er opp til skolen hvor mye helsesykepleierne involveres i seksualitetsundervisningen, men at de skal være deltagende i denne undervisningen. Postholm og Jacobsen (2018, s. 29) uttaler at skolen ved sin organisering kan speile hvilke typer profesjonskultur som er fremtredende ved å se på tendensen til samarbeid i skolen. I denne studien kan det virke som lærerne og ledelsen har en tilnærming til autonom profesjonskultur der de ser på læreren som den beste til å tilpasse sin undervisning, mens helsesykepleierne kan tendere til en mer samarbeidende profesjonskultur der man er avhengig av samarbeid på tvers av fag og disipliner om undervisningen som er til det beste for eleven.

Seksualitetsundervisningen kan ifølge Goldschmidt- Gjerløwet al. (2022, s. 17) beskrives som et sensitivt tema der det er behov for tverrfaglig tilnærming både i planlegging og gjennomføring. Unis et.al (2021) trekker frem at det er formålstjenlig med et samarbeid mellom aktører med oppdatert informasjon om unge og seksualitet i seksualitetsundervisningen. Hageberg (2019) skriver at helsesykepleierne bør benyttes mer i skolens seksualitetsundervisning innenfor klasseromskonteksten. Dette begrunnes med at helsesykepleiere har oppdatert kunnskap om barn og unge. I tillegg er det et forebyggingstiltak for uhelse og en mulighet til å nå ut til elever som ikke ellers ville oppsøkt helsesykepleier.

Helsesykepleierne på sin side ønsker å vite mer om hva lærerne snakker med elevene om i seksualitetsundervisningen. Dette begrunner helsesykepleierne med at det ville være enklere for dem å planlegge pubertetsgruppene sine på 6.trinn om de visste mer om hva lærerne underviser om på 5.trinn. Både for seg selv og for elevenes utbytte. Fra tidligere studier har det blitt beskrevet at for å få til dette samarbeidet er det en nødvendighet at samarbeidstidspunkt blir fastsatt av ledelsen, eller på annen måte tidfestet (Horntvedt Et.al., 2021; Bramhagen & Lundström, 2022; Helleve Et. al., 2019)

8.2 Seksualitetsundervisningens målsetninger og undervisningsvalg

Funnene i denne studien viser at både lærere og helsesykepleiere planlegger for undervisning som i hovedsak handler om anatomi og kroppslige endringer i puberteten. Begge yrkesgrupper kaller seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet for pubertetsundervisning av den grunnen. Begge yrkesgrupper beskriver at de er opptatt av en normalisering av mangfoldet, av at alle kropper er ulike og at trygghet i det å være seg selv er viktig.

To funn som peker seg ut i denne studien som forskjeller i hva lærer og helsesykepleierer snakker med elevene om gjelder anatomi og livsmestring. Når det gjelder anatomi snakker lærerne generelt om anatomi, hvordan for eksempel brystene til jentene blir større og at de inneholder melkekjertler. Helsesykepleierne snakker også om disse anatomiske faktaene, men i tillegg snakker de om den seksuelle kroppen og om lysten og gleden og hvilken funksjon for eksempel brystene har her. Helsesykepleierne snakker om dette fordi de ser på barn og unge som seksuelle individer som har behov for å få et sunt forhold til egen seksualitet og nytelse, for å få en god helse. Dette finner vi igjen i regjeringens plan for god helse (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

Funnene viser også at helsesykepleierne er mer samstemte i sine valg av tematisk innhold ut over kroppslige endringer, enn det lærerne er. Lærerne i denne studien trekker selv frem at det kan være store forskjeller på hva hver enkelt lærer velger å innlemme av temaer i seksualitetsundervisningen. Dette blir begrunnet utfra at læreplanen er vid og det derfor er opp til læreren å ta valg av hva de mener er viktigst. I læreplanen i naturfag (Kunnskapsdepartementet, 2020) står det at den overordnede hensikten i undervisning om kropp og helse, blant annet er, å få eleven til å forstå hvordan kroppen utvikler seg. Dette går også igjen i det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring. For helsesykepleierene forteller retningslinjene (Helsedirektoratet, 2017) at elevene skal kunne forklare hva som skjer i puberteten, samtale om kjærlighet og respekt, variasjon i seksuell orientering og kjønnsidentitet. Ordlyden i disse styringsdokumentene kan forklare hvorfor lærerne velger å fokusere mer på faktakunnskaper, mens helsesykepleierne retter seg mer mot hvordan man lever gode liv her og nå og i fremtiden. At lærere og helsesykepleierne har forskjellig vinkling på innholdet i sin undervisning kan føre til at elevene har større mulighet til å oppnå både breddekunnskap, men også dybdekunnskap. Helse- og Omsorgsdepartementet (2017) beskriver skolens oppgave innenfor seksuell helse at de skal ruste barn og unge til å møte fremtiden. Undervisning som legger opp til både bredde og dybde kan være med på å legge til rette for en dyp forståelse av faglig og tverrfaglig innhold (NOU 2015:8)

Støle- Nilsen (2017; 2022) beskriver at elevene trenger å tilegne seg kunnskaper om seksualitet for å utvikle seg til selvstendige individer via en seksualitetsundervisning som inneholder temaer knyttet til mangfold, helse og forebygging. Overordnet del av læreplanen (Utdanningsdirektoratet, 2017) beskriver at skolens oppdrag er å utdanne, men også å danne elevene. Danning, læring og utvikling for eleven skjer i alle timer og i alle interaksjoner mellom mennesker i hverdagen. Dette kan ses på i sammenheng med formålet om at utdanningen skal kvalifisere, sosialisere og subjektivere (Biesta , 2009) slik at elevene skal inneha faktakunnskaper, de er fungerende i samfunnets normer, samt at de kan ta egne valg der det er nødvendig.

Lærerne beskriver en hverdag der det oppfattes som at det må gjøres prioriteringer for hva man bruker tid på i klasserommet. En av lærerne i studien kommenterer spesifikt at et tema som seksualitetsundervisningen er et tema som kan bli prioritert bort på grunn av dette. Nasjonale prøver og andre internasjonale tester kan bidrar til at noen fag blir ansett som viktigere enn andre, og seksualitetsundervisningen er et tema som blir trukket frem som skadelidende i denne sammenhengen. For å kompensere mot lite tid i naturfagets undervisningstimer forklarer lærerne at de derfor er opptatt av at det ikke kun kan snakkes om seksualitet i den timen helsesykepleierne har med elevene, eller kun i den planlagte undervisningstimen om kroppslige endringer. Det løftes frem at lærerne ser på rydd i setningssesualitetsundervisningen har et potensiale til å bli undervist om uavhengig av tema eller tidspunkt og at lærerne benytte seg av de muligheten som kommer, uavhengig av hvilket fag det undervises i. Det å bruke mulighetene kan betegnes som pedagogisk klokskap eller situasjonsbestemt dømmekraft (Goldschmidt-Gjærlew Et.al 2022). Støle-Nilsen (2022, ss. 153-165) beskriver at seksualitetsundervisningen kan deles inn i flere kategorier utover den planlagte. En av disse kategoriene handler om den spontane undervisningen. Dette handler om å gripe muligheten når den er der, slik informantene i denne studien trekker frem. Denne formen for undervisning kan ofte bli aktualisert på bakgrunn av hendelser blant elevene. En hendelse kan i denne sammenhengen for eksempel være utsagn fra elevene til hverandre og hvordan elevene oppfører seg mot hverandre. En av lærerne i denne studien beskriver klasseromsituasjoner der elevene er grenseløse overfor hverandre i talemåte eller oppførsel og at dette er situasjoner som krever en spontan tilnærming. En spontan seksualitetsundervisning krever en lærer som har kunnskaper om helhetlig seksualundervisning (Støle-Nilsen, 2022) slik at de kan benytte seg av de mulighetene som ligger der i hverdagen. Dette kan ses som

kompatibelt med at lærerne kan ha en viktig rolle i å forebygge krenkelser og overgrep blant barn og unge i barneskolealder (Draugedalen, Kleive, & Grov, 2021).

8.3 En digital hverdag og dens betydning for seksualitetsundervisningen

Funn i mitt materiale viser at det er både positive erfaringer, men også mange negative erfaringer med den digitale hverdagen vi lever i. Digital påvirkning og hvordan navigere trygt i den digitale verden er med på å forme undervisningen i mye større grad nå enn det gjorde bare for fem år siden. Dette oppfattes som en viktig del av seksualitetsundervisningen både for lærer og helsesykepleiere. Pornografi er et tema som de nå må innlemme i sin seksualitetsundervisning, det samme er påvirkning fra sosiale medier. Begge yrkesgrupper opplever at de får henvendelser fra elever om noe de har sett på nettet som elevene sliter med å forstå.

Både lærerne og helsesykepleierne forteller at de må snakke om porno med elevene. At elever på 10-12 år blir eksponert for porno bekreftes i en undersøkelse av Berggrav (2020). Både helsesykepleierne og lærerne i studien beskriver at de snakker med elevene om at porno er skuespill, samtidig som de understreker at for elevene er det en naturlig utforskning av egen seksualitet å se på porno. Frøvik Et.al. (2022), beskriver at inngangen til å undervise om porno kan ses på fra tre forskjellige innfallsvinkler. Den positive, den kritiske eller å la være å snakke om det i det hele tatt. I min studie kan det da forstås som at både lærer og helsesykepleiere bruker den positive og den kritiske innfallsvinkelen til undervisning om pornografi. Berggrav (2020) skriver at ungdommen selv uttaler at de trenger å bli bedre på å forstå og håndtere det de ser i porno, samtidig som at skolen snakker om pornografi på en ikke dømmende måte i seksualitetsundervisningen.

Et spesielt interessant funn er at helsesykepleierne kommenterer at de velger å snakke om deling av nakenbilder med elevene. Helsesykepleierne oppfatter dette som et problem som kan få store konsekvenser for elevene på kort og/eller lang sikt. Steinnes og Teigen (2021) beskriver i sin rapport at deling av nakenbilder kan ses på som nåtidens kjærlighetsbrev, og dermed en del av en ungdomskultur som må ses i sammenheng med hvordan ungdommene påvirkes gjennom sosiale medier.

Steines og Teigen (2021) har gjennomført en studie der de konkludere med at barn og unge har god digital kompetanse, men at det mangler kritisk medieforståelse (Medietilsynet, 2021) Kritisk medieforståelse og kritisk tenkning er sentrale temaer i naturfag og i seksualitetsundervisningen. Læreplanen i naturfag etter 7.trinn har et helt konkret

kompetansemål som omhandler teknologi og folkehelse og livsmestring (Kunnskapsdepartementet, 2020) Dette beskriver at man skal reflektere over hvordan teknologi kan løse utfordringer, skape muligheter og føre til nye dilemmaer. Barn og unge bruker store deler av sin hverdag digitalt og derfor kan det ses på som en undervisning i livsmestring når både lærerne og helsesykepleierne velger å snakke om pornografi og digitale medier. Bakgrunne for at de velger å ta dette med inn i undervisningen er at de ser på dette som en utfordring i samfunnet. Behovet for å innføre de tverrfaglige temaene skriver Viig Et.al (2021) handler om at vi møter nye og samfunnsmessige utfordringer her og nå, og i fremtiden. Kritisk tenkning i undervisningen blir løftet frem av Jegstad et. al., (2019) som en av de viktigste kompetansene for at elever kan kunne ta egne selvstendige valg i fremtiden. Subjektiveringsfunksjonen i formålet med utdanningen (Biesta , 2009) kan handle om det å handle ansvarlig på bakgrunn av sine tanker og meninger, bli autonome og ta egne selvstendige valg i møter med andre, også digitalt.

8.4 Hva nå ute i skolen?

Resultatene fra denne studien er kommet etter en prosess der jeg som forsker og informantene har skapt mening sammen i en intervjusituasjon og vider i en dataanalyse med meg som fortolker av resultatene. En kvalitativ undersøkelses resultater er ikke generaliserbare, men de kan gi en overføringsverdi inn i en annen kontekst. På bakgrunn av mine resultater vil jeg gi noen anbefalinger til profesjonsfeltet.

Seksualitetsundervisningen er av tverrfaglig karakter og dermed krever den en tverrfaglig tilnærming innenfor fag og mellom fag, men også blant de ansatte i skolen (Støle-Nilsen, 2022). Jeg vil derfor anbefale at skolene definerer en person som kan være ansvarlig for koordineringen av seksualitetsundervisningen. Mæland og Tjomsland (2021, ss.72-78) beskriver barrierer for tverrfaglig samarbeid som for eksempel avklaring og roller og relasjonsbygging. I seksualitetsundervisningen i denne studien har helsesykepleierne og lærerne to forskjellige roller, men begge rollene er viktige. Funnene i denne studien kan indikere at helsesykepleierne og naturfagslærerne utfyller hverandre innenfor seksualitetsundervisningen, men at det ved et mer organisert samarbeid kunne utnyttet kompetansen og ressursene til de to yrkesgruppene enda bedre. Dette vil kunne samsvare med det som Postholm og Jacobsen (2018, s. 29) beskriver som en samarbeidende profesjonskultur, der den samlede profesjonen sitter med kompetansen ikke hver enkelt utøver. I denne studien viser det seg at det er lite samarbeid, og at det er opp til hver enkelt

lærer og hver enkelt helsesykepleier hvordan seksualitetsundervisningen organiseres. Dette sammenfaller med en autonom profesjonskultur som, som kan hindre samarbeid på tvers av fag eller i team.

Resultater fra min studie viser til mellomtrinnslevers bruk av sosiale medier, som for eksempel mottak og sending av nakenbilder. Dette skjer ikke i skoletiden nødvendigvis, men det digitale livet på fritiden får konsekvenser også i skoletiden. Informantene i denne studien viser til dette som et økende problem for elevene, og at det derfor bør forebygges ved god undervisning om digital kompetanse og rettigheter. Barns bruk av eller eksponering for pornografi oppleves også som økende. For å håndtere dette kan det være en løsning å involvere foresatte mer inn i den forebyggende undervisningen.

8.5. Avslutning og sammendrag av hovedfunn

I denne studien har jeg undersøkt hvordan naturfagslærere og helsesykepleiere gjennomfører og reflekterer rundt seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet. Dette har jeg undersøkt via semistrukturerte intervjuer som har gitt grunnlag for empiri. I intervjuene var målsetningen å få informantene til å snakke så fritt som mulig om erfaringer og refleksjoner om seksualitetsundervisningen. Datamaterialet ble analysert og det er utarbeidet en oppgave med funn knyttet opp mot relevant teori.

8.6 Hovedfunn

Problemstillingen i denne studien har vært «Hvilke erfaringer og refleksjoner har et utvalg helsesykepleiere og naturfagslærere om seksualitetsundervisning på mellomtrinnet etter innføringen av LK20?» Via empirien har jeg funnet svar på tre forskningsspørsmål.

Forskningsspørsmål 1. Hvordan reflekterer helsesykepleiere og naturfagslærere om samarbeid og organisering av seksualitetsundervisningen?

Resultatene i denne studien viser at både lærer og helsesykepleiere bidrar inn i seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet, men ikke samtidig. Det er heller ikke noe formelt samarbeid internt på skolene om innholdet i undervisningen. Helsesykepleierne ønsker dette mer enn lærerne. Det virker som det er en tradisjon at naturfagslærerne har sin planlagte seksualitetsundervisning på 5.trinn og helsesykepleierne har pubertetsgrupper på 6.trinn.

Lærerne i denne studien mener selv de har god kompetanse om seksualitetsundervisningens temaer og de er komfortable med å gjennomføre undervisningen. Tidligere studiet viser derimot at kompetanse blant lærerne i seksualitetsundervisningen er et problem (Stubberud

Et.al. 2017; Goldschmidt-Gjærløw, 2022) og at lærerne velger bort å undervise i seksualitet fordi det oppfattes ubehagelig å snakke om seksualitet med elevene (Duffy et.al., 2013, Mason 2010). I denne studien fremhever lærerne at de oppfatter seksualitetsundervisningen som nyttig for elevene og derfor bruker mye tid på å undervise om seksualitet når anledningen byr seg, enten ved at det er noe elevene lurer på, eller om det er på grunn av en hendelse mellom elevene.

Forskningsspørsmål 2. Hva slags innhold og målsetninger vektlegger de to yrkesgruppene i seksualitetsundervisningen?

Temaene som snakkes om i seksualitetsundervisningen er i hovedsak kroppslige endringer i puberteten både hos lærerne og helsesykepleierne, men det er også temaer innenfor identitet, forebygging og det å kunne ta gode valg for seg selv og de rundt seg. Støle-Nilsen (2017, 2022 ss.19-20) beskriver dette som temaer innenfor en helhetlig seksualitetsundervisning. Det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring beskrives i læreplanen LK20 som det å «forstå sin egen kropp og ivareta sin egen fysiske og psykiske helse» (Utdanningsdirektoratet, 2020) Ved å se på hva de forskjellige yrkesgruppene underviser om viser dette at de til sammen underviser i folkehelse og livsmestring. Lærerne har en dreining mot å undervise om anatomi og de synlige endringene i kroppen, mens helsekykepleierne har et fokus som rettes mot den seksuelle kroppen i tillegg til de kroppslige endringene. De trekker også frem gleden og lysten knyttet til seksualitet, noe som har blitt etterlyst i seksualitetsundervisningen (Owens et.al., 2012). Helsesykepleierne underviser også mer om hvordan elevene skal kunne hjelpe seg selv om det er noe de har spørsmål om, eller om det er noe som butter i livet. Dette kan være veiledning om sikre kilder, eller det å fremsnakke viktigheten i det å ikke stå alene med ting, det å snakke med en de stoler på. Naturfagslærerne trekker frem at det må undervises på forskjellige måter, både en planlagt og en spontan som responderer på hendelser eller innspill der og da fra elevene. Dette sammenfaller med Støle-Nilsen (2022 ss.153-165) sine kategorier av seksualitetsundervisningen.

Forskningsspørsmål 3. Hvordan opplever de at barn og unges medievaner påvirker seksualitetsundervisningen?

Den digitale hverdagen bidrar til utfordringer i undervisningen fordi det krever en egen kompetanse blant barn og unge i det å kunne navigere på nettet, både i informasjonssøk og i samhandling med andre. Utfordringer med ungdomskulturen og bruk av digitale medier

inklusive spredning av nakenbilder trekkes frem av helsesykepleierne som en reell utfordring på mellomtrinnet. Dette kan føre til at elevene som utsettes for dette kan få dårlig psykisk helse. Begge yrkesgrupper snakker om pornopåvirkning blant elevene. Dette registreres via en ikke aldersadekvat adferd blant noen elever og et seksualisert språkbruk i elevgruppa. For å møte elevene på dette området av seksualitetsundervisningen er det viktig for både lærerne og helsesykepleierne å innta en ikke dømmende holdning, tørre å snakke med barna om sensitive tema (Mason 2010) og undervise for digital dømmekraft (Medietilsynet 2022).

8.7 Videre forskning

Denne studien har undersøkt naturfagslærere og helsesykepleieres refleksjoner og erfaringer med seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet. For videre forskning kunne det være interessant å se på skole- hjem samarbeidet i seksualitetsundervisningen. Foresatte er elevenes viktigste omsorgspersoner og det vil derfor kunne være spennende å se på hvordan foresatte, helsesykepleiere og naturfagslærer kan samarbeide om seksualitetsundervisningen.

Denne studien viser indikasjoner på at seksualitetsundervisningen har en rolle i det psykososiale miljøet på skolen. Derfor kunne det være interessant å forske videre på hvilken betydning det digitale livet elevene har utenfor skolen har i seksualitetsundervisningen på skolen. I denne sammenheng kunne det vært interessant å høre elevenes stemmer. Det å høre elevene i denne sammenheng, ville kreve en vurdering av flere etiske hensyn før oppstart.

I denne studien har jeg ikke undersøkt arbeidsmåter i undervisningen. For en videre forskning ville det vært interessant å se på hvordan utforskende arbeidsmåter i seksualitetsundervisningen kunne ivareta elevenes interesse for seksualundervisningen.

Dette kunne for eksempel vært prøvd ut som en pilotstudie med å lage forskbare spørsmål og hypoteser. Denne ideen kom etter at en av lærerne i studien beskrev at de åpnet for spørsmål fra elevene i starten av undervisningen som ble svart på i neste undervisningstime. Læreren beskrev at det alltid kom mange spørsmål. Hvordan elevene skulle gjennomføre informasjonssøk burde diskuteres før oppstart.

Bibliografi

- Ali , M. (2023, 02 14). *Dagbladet.no* . Henta frå Seksualundervisningen må styrkes :
<https://www.dagbladet.no/meninger/seksualundervisningen-ma-styrkes/78490677>
- Anker, T. (2020). *Analyse i praksis- en håndbok for masterstudenter*. Cappelen Damm Akademisk AS.
- Assaraf, O. B., & Radev, L. (2011). Attitudes towards Science Learning among 10th-Grade Students: A qualitative look,. *International Journal of Science Education*, ss. 1219-1243. doi:10.1080/09500693.2010.508503
- Beggrav,; Silje. (2020). "*Et skada bilde av hvordan sex er*" *UNGDOMS PERSPEKTIVER PÅ PORNO*. Oslo: Redd Barna. Henta 02 28, 2023 frå
<https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/2020/rapport-redd-barna-mai-2020-et-skada-bilde-av-hvordan-sex-er.pdf>
- Biesta , G. (2009). Good education in an age of measurement: on the need to reconnect with the question of purpose in education. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability, 2009*, ss. 33-46. doi:10.1007/S11092-008-9064-9
- Bolstad. (u.d). *samfunndsvitern.com*. Henta 04 13, 2023 frå La oss snakke om sex:
<https://samfunnsvitern.com/la-oss-snakke-om-sex/>

- Bramhagen, A.-C., & Lundström, M. (2022, 09 12). *Teachers' and nurses' perspective regarding sex education in primary school and influencing factors*.
doi:<https://doi.org/10.1080/00313831.2022.2116484>
- Brown , V., & Clarke, V. (2006). using Thematic analysis in psychology. *Qualitative Reaserch in Psychology* , 3, ss. 77-101. Henta 05 08, 2023 frå
https://www.researchgate.net/publication/235356393_Using_thematic_analysis_in_psychology
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Draugedalen, K., Kleive, H., & Grov, Ø. (2021). Preventing harmful sexual behavior in primary schools: Barriers and solutions. *Child Abuse & Neglect*. Henta frå
<https://www-sciencedirect-com.ezproxy1.usn.no/science/article/pii/S0145213421003641#bb2005>
- Duffy , B., Fotinatos, N., Smith, A., & Burkec , J. (2013). *Puberty, health and sexual education in Australian regional primary schools: Year 5 and 6 teacher perceptions*.
doi:<https://doi-org.ezproxy1.usn.no/10.1080/14681811.2012.678324>
- Eriksen. (2005, 03 7). *Nettavisen*. Henta 04 13, 2023 frå
<https://www.nettavisen.no/artikkel/for-lite-sex-i-norsk-skole/s/12-95-356286>:
<https://www.nettavisen.no/artikkel/for-lite-sex-i-norsk-skole/s/12-95-356286>
- Ertesvåg. (2023, 03 7). *VG*. Henta 04 13, 2023 frå Seksualundervisning slaktes av utvalg: Bør inn i all lærerutdanning:
<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/pQKyb6/seksualundervisning-slaktes-av-utvalg-boer-inn-i-all-laererutdanning>
- European Expert Group on Sexuality Education. (2016). Sexuality Education- What is it? *16*(4), 427-431. doi:[10.1080/14681811.2015.1100599](https://doi.org/10.1080/14681811.2015.1100599)
- Frøvik, J. K., Torstensen, R. L., & Goldschmidt-Gjerløw, B. (2022, 04 30). Pornografi og kritisk tenkning. *Utdanningsnytt*. Henta 4 18, 2023 frå
<https://www.utdanningsnytt.no/seksualundervisning-skole-undervisning/pornografi-og-kritisk-tenkning/317040>

- Goldfarb, E. S., & Lieberman, L. D. (2020). Three Decades of Reachers: The Case for Comprehensive Sex Education. *Journal of Adolescent Health*, 2021(68), ss. 13-27. doi:10.1016/j.jadohealth.2020.07.036
- Goldschmidt-Gjærløw, B. (2022). #MeToo rammer også barn og ungdommer. I B. Goldschmidt-Gjærløw, K. G. Eriksen, M. K. Jore, & M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (ss. 89-108). Universitetsforlaget.
- Goldschmidt-Gjærløw, B., Eriksen, K. G., & Jordet, M. K. (2022). Undervisning som balansekunst. I B. Goldschmidt-Gjærløw, K. G. Eriksen, M. K. Jordet, & M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (ss. 13-28). Universitetsforlaget.
- Goldsmith-Gjærløw, B. (2021). Exploring Variation in Norwegian Social Science Teachers' Practices Concerning Sexuality Education: Who Teachers Are Matters and So Does School Culture. *Scandinavian Journal of Educational Research*. doi:10.1080/00313831.2020.1869072
- Google. (2023). *meninger om seksualundervisning*. Henta 4 13, 2023 frå Google.com: https://www.google.com/search?q=meninger+om+seksualundervisning&rlz=1C1SQJL_noNO816NO816&sxsrf=APwXEdeCkNiS1YxGigkHqSG4u4ZtqfuiZw%3A1681379679096&ei=X9E3ZJW4BYCtxc8P5deagA0&ved=0ahUKEwjV44S0y6b-AhWAVvEDHeWrBtAQ4dUDCA4&uact=5&oq=meninger+om+seksualundervisning
- Hageberg, E. H. (2019, 04 03). *Skolene bør bruke helsesøstrene*. Henta 05 08, 2023 frå Utdanningsforskning: <https://utdanningsforskning.no/artikler/2019/skolene-bor-bruke-helsesostrene/>
- Hansteen, H. M. (2010). Axel Honneth: anerkjenningskamp og demokrati . I J. Pedersen (Red.), *Moderne politisk teori* (ss. 206-225). Pax.
- Hartvigsen, M. (2022, 03 13). *Aftenposten*. Henta 04 13, 2023 frå Svak seksualundervisning i skolen skaper tabuer og usikre ungdommer: <https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/k6GIVB/svak-seksualundervisning-i-skolen-skaper-tabuer-og-usikre-ungdommer>

Helleve, A., Federici, R. A., Midthassel, U. V., & Bru, L. E. (2019, 09 28).

Utdanningsforskning. Henta 04 15, 2023 frå Samarbied mellom skole og skolehelsetjenesten- en undersøkelse:

<https://utdanningsforskning.no/artikler/2019/samarbeid-mellom-skole--og-skolehelsetjenesten---en-undersokelse/>

Helse- og omsorgsdepartementet. (2017). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017–2022)*. Henta 09 28, 2022 frå Regjeringen:

https://www.helsedirektoratet.no/tilskudd/seksuell-helse/Strategi%20%E2%80%9320Seksuell%20helse.pdf/_/attachment/inline/99437483-fad7-4066-b0cd-a934634c7100:04ca3e5bda5b236bac070c93cdc455d004cdd61c/Strategi%20%E2%80%9320Seksuell%20helse.pdf

Helsedirektoratet. (2017). Henta 04 27, 2023 frå Nasjonale retningslinjer helsestasjon og skolehelsetjenesten: samhandling med skole:

<https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten/skolehelsetjenesten-520-ar/samhandling-med-skole#undervisning-om-seksuell-helse-skolehelsetjenesten-skal-tilby-seg-a-bidra-i-skolens-undervisning-om-seksuell-helse-prakti>

Helsedirektoratet. (2020). *Undervisning om seksuell helse*. Henta 10 09, 2022 frå

Helsedirektoratet: <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten/skolehelsetjenesten-520-ar/samhandling-med-skole/undervisning-om-seksuell-helse-skolehelsetjenesten-skal-tilby-seg-a-bidra-i-skolens-undervisning-om-seksuell-helse#9ac281>

Hornvedt, M., Silseth, K., & Wittek, L. (2021). Professional collaborating in teacher support teams- a study of teacher and nurse educators` creative problem-solving in a sheared space for professional development. *Scandinavian journal of Educational research*(2), ss. 240-257. doi:<https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1665098>

Jegstad , K., Jøsok, E., Ryen, E., & Sandvik, M. (2019). Kritisk tenkning i klasserommet.

Utdanningsnytt. Henta 05 03, 2023 frå <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-fagfornyelse-laereplaner/kritisk-tenkning-i-klasserommet/207602>

- Kunnskapsdepartementet. (2020). *Løreplan i naturfag nat 01-04*. Henta 02 08, 2023 frå utdanningsdirektoratet: <https://www.udir.no/lk20/nat01-04/kompetansemaal-og-vurdering/kv79>
- Kunnskapsdepartementet. (2020). *Læreplan i naturfag nat 01-04*. Henta 02 08, 2023 frå Utdanningsdirektoratet: <https://www.udir.no/lk20/nat01-04/kompetansemaal-og-vurdering/kv79>
- Landers, S., & Kapadia, F. (2020). The Public Health of Pleasure: Going Beyond Disease Prevention. *American Journal of Public Health*. Henta 02 31, 2023 frå <https://ajph.aphapublications.org/doi/full/10.2105/AJPH.2019.305495>
- Mason, s. (2010). Braving it out! An illuminative evaluation of the provision of sex and relationship education in two primary schools in England, *Sex Education*,. *Sex education*, 10(2), 157-169. doi:10.1080/14681811003666366
- Medietilsynet. (2022). *Barn og medier - barn og unges bruk av sosiale medier*. Henta 04 18, 2023 frå https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/Barn_og_unges_bruk_av_sosiale_medier.pdf
- Medietilsynet. (2021). *nakenbilder barn og medier*. Henta 05 01, 2023 frå <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/230111-resultatdokument-nakenbilder-barn-og-medier-2022.pdf>
- Mælan, E. N., & Tjomsland, H. E. (2021). Tverrfaglig samarbeid. I H. E. Tjomsland , N. G. Viig, & G. K. Resaland (Red.), *Folkehelse og livsmestring i skolen I fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming* (ss. 71-79). Fagbokforlaget.
- NOU 2015:8. (2015). *Nou 2015:8-Fremtidens skole - Fornyelse av fag og kompetanser*. Henta 11 28, 2022 frå Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/sec2?q=literacy>
- Nyeng, F. (2020). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori* (1. utg.). Fagbokforlaget.
- Owens , E., Behum, R., Manning, J., & Reid, R. (2012). The Impact of Internet Pornography on Adolescents: A Review of the Research. *Sexual Addiction & Compulsivity*(19:1-2), ss. 99-122. Henta 06 01, 2023 frå <https://doi.org/10.1080/10720162.2012.660431>

- Parker, Lazarus & Wellings. (2009, 09). Sexuality education in Europe: an overview of current policies. *Sex education*, 9. doi:<https://doi-org.ezproxy1.usn.no/10.1080/14681810903059060>
- Postholm, M., & Jacobsen, D. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanningen*. Cappelen Damm AS.
- Rønning, O. (2022, 02 18). NRK. Henta 04 13, 2023 frå Lar elevene bestemme hvordan seksualunderviningen skal være: https://www.nrk.no/trondelag/laerere-og-elever-synes-de-far-darlig-seksualundervisning_ifolge-en-undersokelse-fra-sex-og-samfunn-1.15857432
- Røthing , & Svendsen. (2019). *Seksualitet i skolen* (1. utg.). Cappelen Damm.
- Sex Education Collaborative. (2020). *Professional Learning Standards for Sex Education (PLSSE)*. Henta 05 10, 2023 frå sexeducationcollaborative.org: <https://sexeducationcollaborative.org/resources/plsse>
- Sex og samfunn. (2021). *Sexualitetsundervisning i skolen, en kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker*. Oslo: Sex og samfunn. Henta 05 03, 2023 frå <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/02/Rapport-seksualitetsundervisning-i-skolen.pdf>
- Sjøberg, S. (2022). *Naturfag som allmeendannelse -en kritisk fagdidaktikk* (4. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Skaalvik , M. E., & Skaalvik , S. (2018). *Skolen som læringsarena selvoppfatning, motivasjon og læring*. Universitetsforlaget .
- Språkrådet. (2023). *"Pornografi"*. Henta 02 12, 2023 frå Bokmålsordboka. Språkrådet og Universitetet i Bergen: <https://s://ordbokene.no/bm/45634>
- Steinnes , K. K., & Teigen , H. F. (2021). *Sårbare bilder på sosiale medier. En studie om bildedelingskultur, kommersielle påvirkninger og kritisk medieforståelse blant ungdom*. OsloMet, SIFO . Forbruksforskningsinstituttet SIFO. Henta 04 15, 2023 frå Sårbare bilder på sosiale medier: En studie om bildedelingskultur, kommersielle påvirkninger og kritisk medieforståelse blant ungdom: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/2990934/SIFO-Rapport%2017->

2021%20S%c3%a5rbare%20bilder%20p%c3%a5%20sosiale%20medier.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Stubberud, E., Aarbakke, M. H., Svendsen, S. B., Johannesen, N., & Hammeren, G. R. (2017). *Styrking av seksualitetsunderviningen i skolen. Evaluering av uke "6"*. KUN og Likestillingssenteret. Henta 05 23, 23 frå https://www.researchgate.net/publication/325689865_Styrking_av_seksualitetsundervining_i_skolen_Evaluering_av_Uke_6
- Støle-Nilsen, M. (2017). *Seksuell danning*. Henta 09 28, 2022 frå Universitetet i Bergen: <https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/16082/Seksuell-danning-AORG350-MSN.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Støle-Nilsen, M. (2022). *Helhetlig seksualundervisning i skolen- en innføring for lærerstudenter*. Universitetsforlaget .
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal Norske Forlag.
- UNESCO. (2018). *International technical guidance on sexuality education An evidence-informed approach*. Henta 05 07, 2023 frå Unesco.ORG: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>
- Unis, B. N. (2021). Sexual health promotion among Swedish adolescents – professionals' experience. *International Journal of Sexual Health*,(3), ss. 410–425. doi:<https://doi-org.ezproxy1.usn.no/10.1080/19317611.2021.1921893>
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *UDIR.no*. Henta 05 03, 2023 frå Overordnet del, opplæringens verdigrunnlag: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.3-kritisk-tenkning-og-etisk-bevissthet/?lang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. (2020, 09 07). *Støtte til undervisning om kjønn og seksualitet*. Henta 10 09, 2022 frå Udir.no: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/Stotte-til-undervisning-om-kjonn-og-seksualitet>
- van Marion, P. (2018). *Biologididaktikk* (2. utg.). (A. Strømme, Red.) CAPPELEN DAMM AS.
- Verdens Helse Organisasjon, WHO. (2010). *Developing sexual health- a framework for action*. Hentet 10 10, 2022 fra WHO:

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/70501/WHO_RHR_HRP_10.22_eng.pdf;jsessionid=FC4081670EE72F70C4EA1B8ABF84E7E6?sequence=1

Viig, N. G., Resaland, K. G., & Tjomsland, E. H. (2021). Folkehelse og livsmestring - I fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming i skolen. I H. E. Tjomsland, N. G. Viig, & G. K. Resaland (Red.), *Folkehelse og livsmestring - I fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming i skolen* (ss. 19-29). Fagbokforlaget.

Vildalen, S. (2014). *Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner* (1. utg.). Gyldendal akademisk.

Waldum-Grevbo, K. (2018). *Helsesøster: Følger du de ny kravene?* Henta 08 05, 2023 frå Sykepleien.no: <https://sykepleien.no/sites/default/files/pdf-export/pdf-export-70773.pdf>

WHO. (2010). *Developing sexual health- a framework for action*. Hentet 10 10, 2022 fra WHO:
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/70501/WHO_RHR_HRP_10.22_eng.pdf;jsessionid=FC4081670EE72F70C4EA1B8ABF84E7E6?sequence=1

Vedlegg 1 Godkjenning fra NSD

Referansenummer

598844

Vurderingstype

Standard

Dato

02.12.2022

Prosjektittel

Samarbeid mellom helsesektoren og naturfagslærere om seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sørøst-Norge / Fakultet for humaniora, idrett- og utdanningsvitenskap /
Institutt for matematikk og naturfag

Prosjektansvarlig

Silje Kittilsen

Student

Kjersti Nordgård Mitacek

Prosjektperiode

20.11.2022 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger

- Almennelige

Lovlig grunnlag

- Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

Kommentar

OM VURDERINGEN Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, men du må oppdatere informasjonsskrivet før du starter (se neste avsnitt).

INFORMASJONSSKRIV Informasjonsskrivet ditt mangler noen punkter loven krever er med. Du må derfor legge til disse punktene i informasjonsskrivet før du gir dette til forskningsdeltakerne dine. Du trenger ikke å laste opp den oppdaterte versjonen i meldeskjemaet:

- Når behandlingen av personopplysninger skal avsluttes og hva som skal skje med personopplysningene da: sletting, anonymisering eller videre lagring Ta gjerne en titt på våre nettsider for hjelp til formuleringer: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/sjekklister-for-informasjon-til-deltakerne/>

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til den datoen som er oppgitt i meldeskjemaet.

LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: · lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen · formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål · dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er

adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet · lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20). Personverntjenester vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring eller videosamtale) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med. For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema> Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET Personverntjenester vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet!

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet, et samarbeidsprosjekt?»

et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på hvilke måter helsesektoren og naturfagslærere eventuelt samarbeider om seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I denne masteroppgaven vil jeg se på organiseringen av seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet med søkelys på naturfagslæreres og helsesektorens fordeling av roller i for og etterarbeid og gjennomføring av undervisningen. Samt hvilke målsetninger seksualundervisningen har. Som informanter vil jeg ha både representanter fra helse og fra naturfagslærere.

Hvordan samarbeider naturfaglærere og helsetjenesten om innhold, organisering, planlegging og gjennomføring av seksualitetsundervisningen på mellomtrinnet?

1. Hvilke målsetninger har seksualitetsundervisning på mellomtrinnet?
2. Hvilke faktorer påvirker samarbeidet om seksualitetsundervisningen mellom helsetjenesten og naturfaglærere?
3. Hvilke kompetanser kan elevene utvikle via seksualundervisningen?
4. Opplysningene skal brukes til dette formålet og vil bli slettet etter godkjent masteroppgave.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i SørØstNorge er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du enten er naturfaglærer på mellomtrinnet eller er ansatt i skolehelsetjenesten. Utvalget er valgt etter geografi og mulighet for å få tilgang på informanter via kontaktpersoner på skolene som deltar. Jeg har mottatt din kontaktopplysning via min kontaktperson på skolen, etter avtale med dere. Det er 10 personer som får spørsmål om å delta.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Hvis du deltar i prosjektet, innebærer det at du deltar i et intervju. Det vil ta deg ca 45 minutter. Intervjuet inneholder spørsmål om organisering og innhold av undervisningen. Dine svar vil bli registrert elektronisk.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Dette gjøres ved å sende en mail til kjerstimitacek@live.no.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Student og veileder vil ha tilgang til opplysninger
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data, og i publikasjonen vil denne koden bli brukt.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes (når masteroppgaven blir godkjent. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra [Universitetet i Sørøst-Norge har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- *Universitetet i Sørøst-Norge* ved [Silje Kittilsen, silje.kittilsen@usn.no]
- Masterstudent Kjersti Nordgård Mitacek, 962049@usn.no
- Vårt personvernombud: Paal Are Solberg, Personvernombudet@usn.no
- Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:
- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Silje Kittilsen

Kjersti Mitacek

Veileder

Masterstudent

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”Seksualitetsundervisning på mellomtrinnet, et samarbeidsprosjekt?» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 intervjuguide helsesykepleier

Helsesykepleier	
Spørsmål	Oppfølgingsstikkord
Bakgrunnsinfo	
1.Hvor lang ansiennitet i skole? - i temaet? - Hvilket trinn?	
2.Har du hatt om undervisning i din utdanning?	
Seksualundervisningen innhold og organisering	
Hva legger du i begrepet helhetlig seksualundervisning?	Overordnet målsetning?
Hvilke kompetanser kan elevene utvikle gjennom seksualundervisning?	faglige kunnskaper og ferdigheter (produkt og prosess) Naturfaglig kompetanse – Science literacy

	Sosial og emosjonell læring, holdninger og etiske vurderinger (samfunn) Helsekompetanse – health literacy
Etter innføringen av Lk 20. Er det noen endring i seksualundervisningen?	Hvis ja, hva
6. det neon tema du synes er utfordrende og hva gjør det utfordrende?	Tema man bør snakke mere om, mindre om? Hvilket klassetrinn bør man snakke om forskjellige tema? For deg, for elever,
9. Er det noen spesielt man bør hensyntar eller vektlegge i seksualundervisningen?	Tverrfaglighet/samarbeid Heterionormativitet, religion, alder, sosiale medier, sensitivitet for overgrep.. før, under, etter
7. Hvilke arbeidsmåter har du erfaring med brukes i seksualundervisningen?	Utforskende, tavle, film, gruppe
4. På hvilke måter har du bidratt inn i seksualundervisningen?	
Samarbeid naturfagslærere	
10. Hva slags erfaring har du med samarbeid med naturfagslærer om seksualundervisningen?	- Planegging av øktene i forkant om innhold og gjennomføring? -Delegering av noen temaer? -Hvem tok initiativ til samarbeidet? - Hvordan ble det arbeidet med vurdering av læringsutbytte for elevene? Hvordan ble det lagt opp til videre oppfølging av elevenes spørsmål etter endt undervisning?
12. Hvordan opplevde du dette samarbeidet?	Ønsker å bruke mer/mindre

13. Hva tenker du et slikt samarbeid kan bidra til?	
14. Er det andre det kan være naturlig å samarbeid med i forbindelse med seksualundervisningen?	Foreldre, elever, andre lærere, andre ressurspersoner
Ressurser/arbeidsmåter	
15. Hvor finner du bakgrunnsinformasjon til planleggingen?	Støtteressurser, internett, veileder? ....
16. Er det noe du tenker vi ikke har snakket om som du tenker er relevant for oppgaven min?	

Vedlegg 4: Intervjuguide naturfagslærer

Lærere	
Spørsmål	Oppfølgingsstikkord
Bakgrunnsinfo	
1.Hvor lang ansiennitet i skole? - i temaet? - Hvilket trinn?	
2 .Har du naturfag i din utdanning?	
Seksualitetsundervisning	
Hva legger du i begrepet helhetlig seksualitetsundervisning?	Seksualitet og seksualundvisning Kriminalitet, forebygging, helse, danning

3. Hva er den overordnede målsetningen for seksualundervisningen slik du ser det?	På mellomtrinnet?
Hvilken rolle har seksualundervisningen i Folkehelese og Livsmestring?	
Organisering	
4. Hvilke tema pleier du å innlemme i din seksualitetsundervisning ?	Tema man bør snakke mere om, mindre om? Hvilket klassetrinn bør man snakke om forskjellige tema?
Hvilke arbeidsmåter brukes i seksualundervisningen?	Tavle, gruppe, utforskende , praktisk, digitale...
8. Hvordan finner du bakgrunnsinformasjon til planleggingen?	Støtteresurser, internett....
9. Er det noen spesielt du hensyntar eller vektlegger når du *Planlegger for seksualitetsundervisning? *Gjennomfører seksualitetsundervisning?	Heterionormativitet, religion, alder, sosiale medier, sensitivitet for overgrep..
7. Hvilke kompetanser kan elevene utvikle gjennom seksualundervisningen?	faglige kunnskaper og ferdigheter (produkt og prosess) Naturfaglig kompetanse – Science literacy Sosial og emosjonell læring, holdninger og etiske vurderinger (samfunn) Helsekompetanse – health literacy
10. Har du erfaring med samarbeid med helsesektoren om gjennomføring av seksualundervisningen?	
11. Hvis ja: hva samarbeidet dere om?	- Planegging av øktene i forkant om innhold og gjennomføring? -Delegering av noen temaer?

	<p>-Hvem tok initiativ til samarbeidet?</p> <p>- Hvordan ble det arbeidet med vurdering av læringsutbytte for elevene?</p> <p>Hvordan ble det lagt opp til videre oppfølging av elevenes spørsmål etter endt undervisning?</p>
12. Hvordan opplevde du dette samarbeidet?	Ønsker å bruke mer/mindre
13. Hva tenker du et slikt samarbeid kan bidra til?	
14. Er det andre det er naturlig å samarbeid med?	Foreldre, elever, andre lærere og andre ressurspersoner
15. Er det noe du tenker vi ikke har snakket om som du tenker er relevant for oppgaven min?	